

OTDK-DOLGOZAT

2015

AZ „ÖRÖK VÁROS” ÖRÖKSÉGE
Turizmus és fenntarthatóság problémája Rómában

TOURISM AND SUSTAINABILITY IN ROME

Kézirat lezárva: 2013. március 24.

„Mi aggiro preoccupato fra i turisti del Gianicolo. Devo parlare con il sindaco, mi dico. Questi turisti a forza di guardare il panorama di Roma finiranno per consumarlo, bisogna proteggere il panorama di Roma dagli sguardi corrosivi dei turisti [...].”

Luigi Malerba

TARTALOMJEGYZÉK

1. BEVEZETÉS	1
1.1. A dolgozat célja	1
1.2. A témaválasztás indoklása	2
1.3. A dolgozat felépítése	3
2. Elméleti háttér	5
2.1. A turizmus hatásai	5
2.2. Doxey féle Irridex	5
2.3. Teherbíró képesség	6
2.4. Fenntarthatóság a turizmusban	7
3. Az örök város és a turizmus kapcsolata	9
3.1. Róma turizmusa	9
3.1.1. A város adottságai, turizmusának jellemzői	9
3.1.2. Tömegturizmus	10
3.1.3. A válság hatása Róma turizmusára	10
3.2. Fenntarthatósági problémák	12
3.2.1. Gazdasági környezet	12
3.2.2. Épített környezet	13
3.2.3. Egy példa: A Sixtus-kápolna	14
4. Kutatás: előzmények, módszertan és eredmények	16
4.1. A kutatás indokoltsága	16
4.2. A kutatás kiindulópontja	17
4.3. A kutatás módszertana	18
4.3.1. A kutatási eljárás jellemezői	19
4.3.2. A kutatás korlátai	19
4.4. A kutatás eredményeinek elemzése	19

4.4.1.	A kitöltők jellemzése.....	19
4.4.2.	A megkérdezettek véleménye a turizmus hatásairól	23
4.4.3.	A helyiek véleménye a Rómába érkező turistákról.....	26
4.4.4.	A helyiek véleménye a római kulturális örökségek védelméről, fenyegetettségéről	27
4.4.5.	A helyiek által kialakított összkép a római turizmusról	28
4.4.6.	Összefüggések	29
4.5.	Következtetések, összefoglalás	30
5.	ÖSSZEGZÉS	32
5.1.	Összefoglalás	32
5.2.	Kitekintés.....	32
IRODALOMJEGYZÉK.....		34
MELLÉKLETEK		I
1. MELLÉKLET: KÉRDŐÍV OLASZUL.....		II
2. MELLÉKLET: KÉRDŐÍV MAGYARUL		VI

ÁBRAJEGYZÉK

1. ábra: Doxey Irridex mutatója.....	6
2. ábra: Érkezések / eltöltött éjszakák százalékos változása.....	11
3. ábra: Érkezések / eltöltött éjszakák számának alakulása.....	11
4. ábra: Nemzetközi turizmusból származó jövedelem.....	12
5. ábra: Kitöltők lakóhelyének közelsége a turisztikai központokhoz.....	21
6. ábra: Kitöltők kapcsolatának gyakorisága a főbb turisztikai helyekkel.....	21
7. ábra: Megkérdezettek közlekedési szokásai.....	21
8. ábra: Válaszadók tájékozottsága a turizmus hatásait illetően.....	22
9. ábra: Válaszadók tájékozottsága Róma kulturális örökségeit illetően.....	23
10. ábra: Megkérdezettek által tapasztalt pozitív hatások.....	24
11. ábra: Megkérdezettek által tapasztalt negatív hatások.....	25
12. ábra: Válaszadók véleménye a Rómába érkező turistákról a).....	27
13. ábra: Válaszadók véleménye a Rómába érkező turistákról b).....	27
14. ábra: Válaszadók véleménye a kulturális örökségek védelmének szükségességéről.....	27
15. ábra: Válaszadók véleménye a római turizmusról összességében.....	28

1. BEVEZETÉS

Róma, az örök város. Két szó, mely talán elcsépeltté, egy egyszerű szókapcsolattá vált az évek során, mégis oly kifejező és csábító, akárcsak a város maga. Róma az hely, ahova mindenki legalább egyszer el szeretne jutni élete során. Az európai kultúra bölcsője, építészeti és művészeti emlékek, kulturális örökségek kimeríthetetlen tárháza, világhírű gasztronómiával és egy mediterrán város utánozhatatlan hangulatával kiegészülve. Tökéletes receptnek hangzik a sikerre, és minden bizonnyal az is. Illetve az volt. Hogy miért csak volt? És miért nem teljesen tökéletes? Ezek a kérdések azok, melyek dolgozatom kiindulópontját képezik.

1.1. A DOLGOZAT CÉLJA

A szakdolgozat célja Róma turizmusának társadalmi-kulturális vonatkozású vizsgálata, valamint az azt befolyásoló tényezőknek összefoglalása és bemutatása, különös hangsúlyt fektetve a helyi lakosság által észlelt, a mindennapi élet során tapasztalható negatív változásokra, a lakosság turizmussal szembeni attitűdjére, a kulturális örökségeket fenyegető veszélyekre, valamint egy realisztikus kép alkotása arról, hogy mindez milyen hatásokban nyilvánul meg a gyakorlatban.

A dolgozat elkészítése során egy erősen helyi lakosság –szempontú vizsgálódást folytattam, melynek elsődleges célja az volt, hogy minél közelebbi, és valósabb képet alkothassak a jelenlegi és várható helyzetről, és az esetleges lehetőségekről.

Bemutatásra kerül Róma turizmusa, a turizmus által okozott externáliák, és a témával kapcsolatos intézkedések, valamint a lakosság által érzékelt valóság, a helyiek állásfoglalása, attitűdje a turistákkal, saját kulturális értékeikkel, valamint a turizmus egész jelenségével szemben.

Azt gondolom, Róma példája jól szemlélteti a központi problémát, illetve lehetséges következményeit. Kevés olyan főváros létezik, ahol ilyen számban vannak jelen a történelmi és kulturális örökségek, és a tömegturizmus jellemző elemei. Márpedig ott, ahol ilyen sok érték van, ott a veszítenivaló is hatalmas.

1.2. A TÉMAVÁLASZTÁS INDOKLÁSA

A „miért pont Róma” típusú kérdésre adott válasz akár magától értetődő is lehetne, hiszen a világ egyik legnépszerűbb turisztikai desztinációjáról beszélünk, mely évente több mint 10.000.000 turistaérkezést regisztrál, és ezzel London és Párizs után a leglátogatottabb európai főváros (Euromonitor, 2011). A városnak turisztikai jelentősége megkérdőjelezhetetlen, ugyanakkor ez nem lett volna elég ahhoz, hogy erre a témára essen a választásom. Fontos volt még saját, személyes kötődésem a városhoz, valamint a téma aktualitása.

A fenntarthatóság problémája az élet minden területén létező és valós kérdéseket feszeget, de talán még sosem volt annyira aktuális, mint az elmúlt években. A globális felmelegedés, az ózonréteg elvékonyodása, a különböző szennyeződések, a zöld területek csökkenése, és ezek által az életminőség általános veszélyeztetettsége Földünk nagy részére kiterjed, és sok millió ember egészségét, valamint mindennapi életét befolyásolja. Ki kell emelnünk a nagyvárosokat, melyek élhetősége folyamatosan romlik, annak ellenére, hogy mára a fenntarthatóság az egyik legfontosabb irányelvvé lépett elő mind a politikában, mind a gazdasági szabályozások területén. A fenntarthatóság kérdésével szorosan összefügg a turizmus, mely a közlekedéssel együtt a problémák jelentős hányadát okozza. A fenntartható turizmus fogalmát azonban nem korlátozhatjuk le csupán a környezetre, a gazdasági, a társadalmi, és a kulturális fenntarthatóságot is figyelembe kell vennünk. Mára a fenntarthatóság a turizmusban a versenyképesség egyik alapfeltételévé vált, melyet egy turisztikai desztináció sem hagyhat figyelmen kívül.

Az elmúlt évek, csak úgy, mint a gazdaság minden más területén, a turizmus ágazatában is a válsággal történő küzdelem, illetve az azt követő újbóli, lassú növekedés megindulásáról szólt. Egy olyan turisztikai központ, mint Róma más desztinációkhoz képest még a válsággal is jobb eredményekkel tudta felvenni a harcot (Montanari, 2010), hiszen olyan vonzerőt képvisel, mely mindig is jelen volt, van és várhatóan lesz a turizmus történetében. Ugyanakkor a római köz – és magánszférában még mindig a turisták számának növelése van jelen, mint domináns, a versenyképesség fenntartására irányuló cél. A tömegturizmus fenntarthatósági kérdéseit teljesen figyelmen kívül hagyó irányelvek támogatása azonban komoly aggodalomra adnak okot, hiszen egy olyan városról beszélünk, ahol az egész világ számára felbecsülhetetlen értékű történelmi és kulturális örökségek egyedülállóan magas koncentrációja van jelen, és melyek elvesztése, vagy lassú amortizálódása az egész civilizáció kultúrája számára jelentene hatalmas veszteséget. A fenntarthatóság tehát létkérdés a város

turizmusának versenyképességét illetően, s nem utolsó sorban feltétele annak, hogy az „örök város” tényleg „örök” is maradjon.

Dolgozatom fő hipotézise egyrészt saját, személyes tapasztalataim, másrészt Heleni Porfyriou aktuális, e témában végzett 2010-ben megjelent művére (Urban policies and monitoring tourist impact) alapozom, mely a római városi „tömegszerű” turizmus hatásait vizsgálja egyrészt a város kulturális és történelmi épített örökségeit fenyegető amortizáció, másrészt a római lakosság által észlelhető, a város élhetőségére vonatkozó negatív hatások szempontjából. A kutatás szerint a turisták nagy – és egyre növekvő – száma egyértelműen egy olyan turizmus létrejöttét kockáztatja Rómában, mely kapcsán a negatív hatások egyre erősödnek a pozitívokkal szemben, és ez a fordulópont Róma esetében közel van, és a turisták számának további növelésével egyre valószínűsőbbá válik. Ez tekinthető a dolgozat fő hipotézisének, melyet igazoló vagy cáfoló tényeket szekunder és egy primer kutatás kereteiben próbálom feltárni a dolgozatban. Hipotézisem szerint tehát Róma városa teherbíró képességének határára, vagy annak közelébe érkezett a turistaszám tekintetében, melynek hatására a turizmus negatív hatásai gyorsabban emelkednek, mint az ágazat jelenlétéből származó előnyök. További feltevésem, hogy a római közigazgatás mellett, lakosság oldalán is szükség lenne hozzáállásbeli változásokra, melyek hozzásegítenék a várost egy olyan turizmusfejlesztéshez, mely a közös örökséget is szem előtt tartja, nem csupán az egyéni, materiális érdekeket.

1.3. A DOLGOZAT FELÉPÍTÉSE

Az értekezés három fő részre tagolható, melyek tartalmát a következőkben ismertetem.

Az első rész bemutatja a dolgozat fő problémájához kapcsolódó elméleti háttérrel, az említésre kerülő modelleket, valamint a legfontosabb definíciókat.

A második rész minőségileg azonosítani kívánja Rómában jellemző idegenforgalom számbeli és minőségi jellemzőit, feltárja annak gyenge pontjait, illetve a jelenlegi és jövőben várhatóan felmerülő problémákat, melyek a turizmus fenntarthatóságát veszélyeztetik; érint néhány aktuális példát, és ezen keresztül vizsgálja a városvezetés turizmust érintő hozzáállását, preferenciákat.

A harmadik részegységben sor kerül egy primer kutatás bemutatására, illetve az eredmények feldolgozására, és elemzésére. Kutatásom során a sok lehetséges nézőpont közül a lakosság, mint az egyik legfontosabb stakeholder csoport szemszögéből történő vizsgálódást választottam. Számos elemzés foglalkozik a döntéshozók és a vezetés megfigyelésével, a politika és a gazdasági szektor érdekeinek, a felső körökben fennálló ellentéteknek, a

szabályozások gazdasági hatásainak, és a kereskedelmi szálláshelyek és egyéb vendéglátóegységekre vonatkozó következményeinek bemutatásával. Éppen ezért kerestem egy újszerű, de ugyanakkor fontos szempontot, melynek segítségével megvizsgálhatom a témában releváns kérdéseket.

Végül, a kutatási eredmények elemzése, és a következtetések levonása után egyfajta jövőképet, víziót kísérek meg felállítani, a kutatási eredmények, valamint a fennálló tendenciák alapján.

2. ELMÉLETI HÁTTÉR

2.1. A TURIZMUS HATÁSAI

A turizmus korunk egyik leggyorsabb ütemben növekedő gazdasági ágazata. A nemzetközi turizmusból származó bevételek éves szintje meghaladja az 1000 milliárd USD-t (UNWTO, 2012). „...Egy ilyen volumenű gazdasági és társadalmi jelenség jelentős befolyásoló tényező az érintett országok - azaz szinte a Föld összes országa - gazdasági, társadalmi, kulturális életében, és nagy mértékben hozzájárul az emberiség fizikai környezetének megváltozásához is.” (Rácz, 1999, 20. old.)

Ezek a hatások a turisták folyamatosan növekvő számával, és az iparág megállíthatatlan terjeszkedésével együtt folyamatosan erősödnek. Tapasztalhatóvá válnak az élet szinte minden területén, és befolyásolja a város képét, a helyiek életét és a környezet minőségét. Ezek a hatások nagyon sokrétűek, s lehetnek pozitívak és negatívak egyaránt.

A turizmus hatásait három fő kategóriába lehet sorolni: gazdasági, társadalmi-kulturális és fizikai hatások (Mathieson & Wall, 1982, idézi Rácz, 1999).

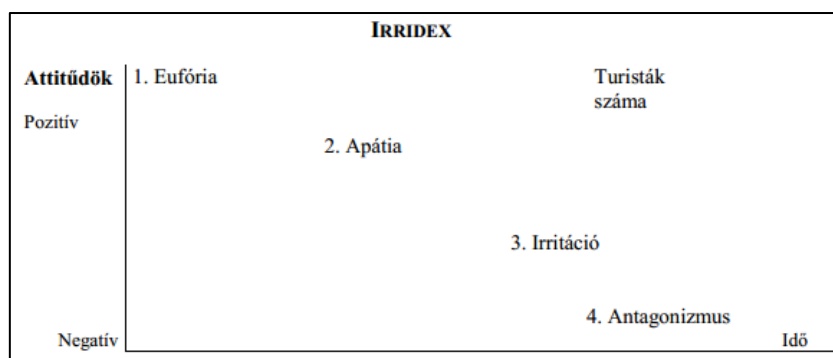
2.2. DOXEY FÉLE IRRIDEX

A következő fejezet Rácz Tamara 1999-es munkájára épül.

A turizmus már említett folyamatos fejlődése ugyan világszinten értelmezendő, ez azonban érvényes egy-egy országra, városra, vagy akár kis településre is, attól függően, hogy az adott desztinációban a turizmus fejlődésének mely szakaszában van. A helyiek attitűdjének vizsgálata döntő fontosságú lehet a turizmus fejlesztése során, hiszen ők azok, akik a turizmus minden pozitív, illetve negatív hatását megtapasztalják.

„A lakosok attitűdjei és a turizmus fejlődése közötti kapcsolatot vizsgáló kutatók többsége azt állapította meg, hogy ez a kapcsolat inverz jellegű: a turizmus fejlődése során a turizmus észlelt - és valóságos - hatásai egyre negatívabbakká válnak” (Doxey 1975, idézi Rácz, 1999, 38.old).

Ezt az attitűdváltozást ábrázolja Doxey Irridex modellje (1975), mely a helyiek és a turizmus kapcsolatának jellegét az alábbi fázisokra osztja:

1. ábra: Doxey Irridex mutatója

Forrás: Doxey 1975, Glasson et al 1995 (idézi Rátz, 1999, 38.old)

Ahogy az a fenti ábráról leolvasható, a helyiek attitűdje az idő előrehaladtával, és így a turizmus fejlődésével egyre negatívabb irányba tolódik el. Az eufória még a turizmus kibontakozásával, a turizmus pozitív hatásaival járó „eufória” szakasza, mely érdeklődést és szívélyességet jelent a helyi lakosok részéről az érkező turisták, valamint befektetők iránt. Az apátia szakaszában egy olyan helyi lakosság – turista kapcsolat bontakozik ki, mely formális jellegéből adódóan sokkal semlegesebb magatartásformát eredményez a helyiek részéről, akik már természetesnek veszik a turizmus jelenlétét. Az irritáció szakasza akkor jön el, amikor a turisták számának növekedésével a negatív hatások egyre előtérbe kerülnek, a döntéshozók azonban a fejlesztést tartják továbbra is szem előtt a növekedés korlátozása helyett. Az antagonizmus fázisában a már egyértelmű ellenérzések kerülnek előtérbe, és a helyiek a turizmust teszik felelőssé a környezet, a társadalom, vagy akár a gazdaság területén bekövetkezett negatív változásokért.

A fázisok hossza, valamint az attitűdök változásának intenzitása természetesen függ a desztinációban fennálló körülményektől, az érkező turisták minőségétől és viselkedésétől, valamint a turizmus helyi menedzselésének sikerességétől is. A későbbiekben arra is megpróbálunk választ keresni, hogy a római város lakók attitűdje melyik fázisban található jelenleg, és mely irányba változhat a jövőben.

2.3. TEHERBÍRÓ KÉPESSÉG

A globális trendek és előrejelzések tükrében egyre fontosabbá válik az a felvetés, hogy mi történik akkor, ha egy turisztikai desztináció eléri befogadóképessége határát, vagy másként fogalmazva, ha az odalátogató turisták száma megközelíti, vagy esetleg meg is haladja a turisztikai teherbíró képességet?

A válasz ugyan sejthető, konkrét meghatározása azonban pontos kalkulációk nélkül lehetetlen. Ugyanakkor a következmények körvonalazhatóak, ha megfogalmazzuk, mit is értünk pontosan egy desztináció turisztikai teherbíró képességén.

A problémával számos irodalom foglalkozik, melyek lényegükben fedik egymást, bár más-más tényezőre fektetik a hangsúlyt. A magyar szakirodalom szerint a teherbíró képesség a turizmusban azt a látogatószámot jelenti, amelyet egy desztináció maximálisan befogadhat úgy, hogy nem jár elviselhetetlen következményekkel sem a természeti, sem a társadalmi, sem a gazdasági környezetre, és mely elfogadható mind a helyi lakosság, mind a turisták számára, és mindemellett hosszú távon is fenntartható (Puczkó-Rátz, 2002).

Puczkó László és Rátz Tamara A turizmus hatásai (2002) című művében összefoglaltak szerint a teherbíró képesség formái a következők:

Gazdasági teherbíró képesség: Lényegében azt a határt jelzi, ahol a turizmus negatív gazdasági hatásai kezdi meghaladni a pozitívokat.

Társadalmi teherbíró képesség: Azt a turistaszámot jelöli, amelyet még ellenszenv érzése nélkül képes a helyi társadalom elviselni, és amely még nem okoz visszafordíthatatlan változásokat a helyiek életmódjában.

Pszichológiai teherbíró képesség: Ez az előzőekkel szemben nem a társadalom, sokkal inkább a turisták szemszögéből tekint a teherbíró képességre. Azt a zsúfoltsági szintet adja meg, ami még nem károsítja a turisták élményeit, nem vesz lesz azok értékéből, valamint nem csökkenti a desztináció vonzerejét.

2.4. FENNTARTHATÓSÁG A TURIZMUSBAN

Mára a fenntartható turizmus, és a fenntartható módon történő turizmusfejlesztés a jelen egyik legfontosabb feladataként, és a jövő egyik alapfeltételeként jelenik meg a turizmus szektorban. Nem csoda hát, hogy egyre több nemzetközi és hazai szakirodalom foglalkozik a témával, és kerül oktatásra, mint egy komplett szemléletmód.

A számos definícióból kiderül, hogy a fenntarthatóság kérdése a turizmus egészét tekintve jelen van, és minden stakeholder csoportot érint, kivétel nélkül.

Az ENSZ meghatározása szerint „a fejlődés olyan formája, amely a jelen igényeinek kielégítése mellett nem fosztja meg a jövő generációit saját szükségleteik kielégítésének lehetőségétől” (Brundtland Bizottság, 1987, idézi Dr. Hajnal, 2006). Ennél talán jóval konkrétabban fogalmaz Tempel (1999) (idézi Michalkó, 2003), aki már megjelöli azt a négy területet, ahol a fenntarthatóságnak teljesülnie kell a turizmusban; gazdasági, ökológiai, etikai

és szociális szempontból. Ez a megfogalmazás már utal a helyi lakosokra vonatkozó negatív hatások minimalizálására is, pontosabban a méltányos kifejezést használja.

A dolgozat központi szereplőjeként megjelölt helyi lakosság szempontjából legrelevánsabb definíció ugyanakkor Wall-tól (1997) származik (idézi Puczkó – Rátz, 2002); Wall szerint maga a turizmuszsetektor fenntartható az adott turisztikai helyen, ha fejlődése olyan ütemű, amit még a desztináció képes kedvezőtlen társadalmi és fizikai változások nélkül befogadni, valamint a turizmus nem szorítja ki a korlátozottan rendelkezésre álló erőforrásokért vele versenyben lévő többi gazdasági tevékenységet. Ez a definíció rávilágít egyrészt a három fő fenntarthatósági területre (gazdasági, társadalmi és fizikai hatások), másrészt arról beszél, hogy a helyi társadalom valamilyen módon „befogadja” a turizmust. Ez utóbbi megállapítás pedig jó alapot biztosít kutatásomhoz: milyen mértékben képes a római társadalom „befogadni” a turizmus jelenlegi szintjét?

3. AZ ÖRÖK VÁROS ÉS A TURIZMUS KAPCSOLATA

3.1. RÓMA TURIZMUSA

Róma, avagy az örök város, ahogyan sokszor nevezik, Dél-Európa egyik legnagyobb és legjelentősebb városa, Itália fővárosa. A város területén található a Vatikán, a katolikus egyház központja, és egyben a pápa székhelye. Olaszország legnépesebb városaként több mint 2,7 millió lakost számlál. A város igen jelentős szerepet tölt be a közigazgatás, a gazdaság, illetve a turizmus szempontjából, olasz és nemzetközi szinten egyaránt.

3.1.1. A város adottságai, turizmusának jellemzői

Róma városa igen kiváltságos helyzetben van a turizmus tekintetében, hiszen nagyon szerencsés adottságokkal rendelkezik, csakúgy, mint Itália egésze. Vagy még talán annál is többel. Az Appennin-félsziget gyönyörű földrajzi elhelyezkedése, és mediterrán éghajlata az olasz turizmus alapjainak tekinthető.

Róma helyzete azonban különleges. A több mint 2500 éves, híres múltra visszatekintő várost az európai kultúra bölcsőjének is nevezik, mely történelmi és művészeti örökségek egyedülállóan nagy koncentrációját, és felbecsülhetetlen értékét őrzi a mai napig. A történelmi belváros egésze az UNESCO Világörökség részét képezi, számos épülettel, templommal és római kori építménnyel, mint például Augustus császár mauzóleuma, a Pantheon, vagy éppen a Forum Romanum (UNESCO, 2013)

Ezen kulturális örökségek, és az antik város különleges hangulata mellett a kellemes mediterrán klíma, és a világhírű olasz gasztronómia az, ami Rómát azzá teszi, ami. Egy desztináció, melybe mindenki legalább egyszer az életben el szeretne látogatni.

Fontos kiemelni a Vatikán jelenlétét, mely önállósága ellenére, turizmus szempontjából elválaszthatatlan Rómától, hiszen a turisták szemében egynek tekintendők, együtt alkotják azt a vonzerőt, amit ma Róma képvisel. Jelentősége meghatározó mind kulturális, mind vallási szempontból, egy olyan desztinációként lép fel, mely hívők, zarándokok és tömegturisták számára, vallási meggyőződéstől függetlenül egyaránt vonzerőt jelent.

Rómában természetesen a turizmus egyéb fajtái is jelen vannak, melyek közül a hivatásturizmus emelendő ki, mely a város földrajzi és közigazgatási pozíciójából fakadóan szintén jelentős a városban.

Az Euromonitor International piackutató cég adatai szerint 2011-ben Róma a 18. leglátogatottabb város volt a világon. Ezt a statisztikát a számok is alátámasztják, hiszen a városba érkező turisták száma az utóbbi években megközelítette a 15 milliót.

Egészen pontosan 14 661 083 érkezést regisztráltak 2012-ben (EBTL) az összes szálláshelyet tekintve Rómában, melynek csaknem felét külföldi turisták generálták. A számok jól mutatják tehát, hogy a római turizmus igen erősen épít a külföldi piac mellett a belföldről érkező turistákra is.

3.1.2. Tömegturizmus

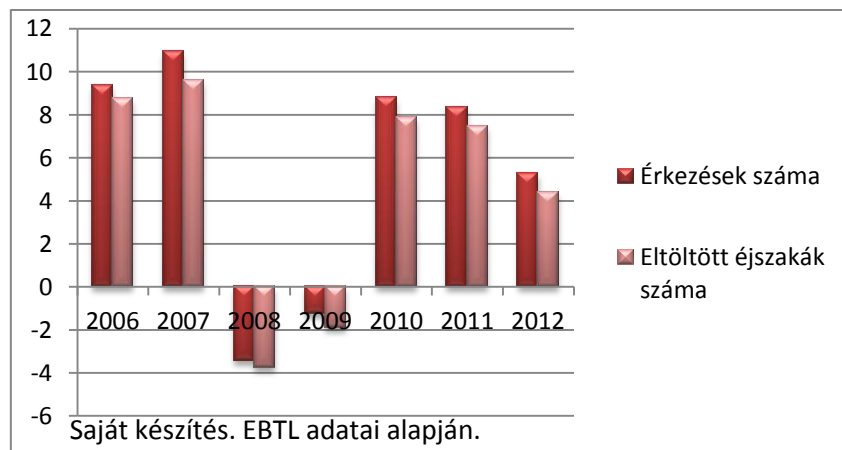
Róma városa a turizmus kialakulásának kezdetétől fontos desztinációnak számít, kezdve a zarándokutaktól, a tömegturizmus kibontakozásán át, egészen napjainkig.

Az ipari forradalom, a közlekedés nagy találmányai, majd a repülés mindennapossá válása egy olyan folyamatot indítottak el a turizmus területén, melyet tömegturizmusnak nevezünk, és mely Róma városát is elérte, a XX. század második felében évről évre drasztikusan emelve a városba érkező turisták számát. Ez a növekedés a XXI. században sem enyhült, a low-cost légitársaságok megjelenésével újabb és újabb tömegek előtt nyílt meg az út az örök város felé.

3.1.3. A válság hatása Róma turizmusára

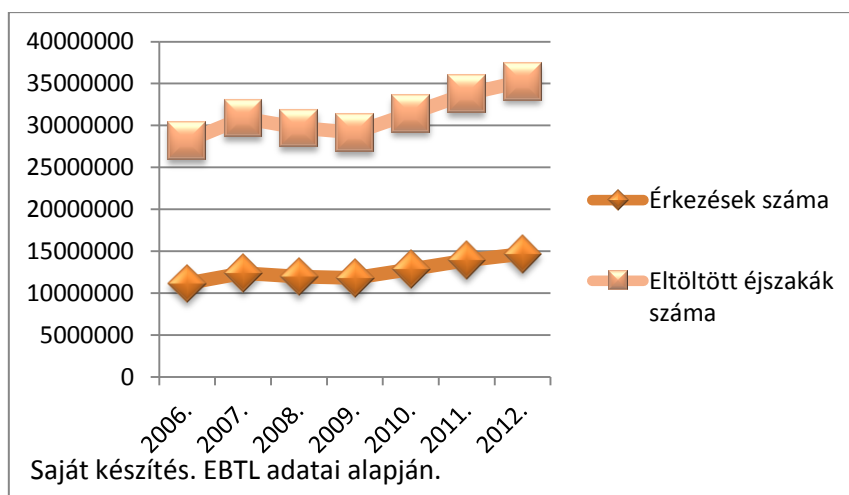
A 2008-as év az egész világon, szinte az összes iparágat érintő visszaesést hozott. Nem történt ez másként a turizmus területén sem. A nemzetközi turistaérkezések száma jelentős csökkenést mutatott világszerte, és a recesszióban a 2009-es év is csak enyhülést hozott, fordulatot nem. Róma ekkor sem hazudtolta meg önmagát, s az „örök város” még akkor is talpon maradt, ha a többiek már elbuktak. Ugyan Rómában is csökkenést regisztráltak a turizmus minden területén, a legtöbb nagy turisztikai desztinációhoz képest azonban sokkal enyhébbet. (Montanari-Staniscia, 2010)

A következő diagramok jól szemléltetik az utóbbi évek tendenciáit, a válságig tartó folyamatos növekedést, és megmutatja azt is, hogy a 2010-es visszatérés óta megújult lendülettel, a korábbinál is gyorsabb ütemben nő a Rómába érkező turisták száma.

2. ábra: Érkezések / eltöltött éjszakák százalékos változása.

Saját készítés. Forrás: EBTL.

3. ábra: Érkezések / eltöltött éjszakák számának alakulása.

Saját készítés. Forrás: EBTL.

Amint az ábra is szemlélteti, a 2011-es év rekordszámú turistaérkezést produkált Rómában, míg a 2012-es év ezt is felülmúlta.

A világtendenciák tükrében – miszerint a turisztikai szektor a válság után magához térve felülmúlja önmagát – a Rómában megfigyelhető jelenség nem meglepő. A 2011-es, majd 2012-es rekordszámú turistaérkezést regisztráló város tökéletesen tükrözi a világ nemzetközi turistaérkezéseinek rekordját (1,035 milliárd), mely 2012-ben született (UNWTO,2013). Az előzetes jóslatoknak megfelelően, a tavalyi évben a turizmus éves szintje elérte az 1 milliárd turistaérkezést. Tehát a turizmus ismét növekvőben van, s ennek megfelelően Rómában is egyre több turista látogatja meg a népszerű látnivalókat, kóstolja meg az olasz pizzát, vagy dob érmét a Trevi-kútba...

A növekvő turizmus természetesen növekvő bevételeket jelent, és további pozitív hatásai vannak a városra, annak gazdaságára, és a városlakók életszínvonalára.

Ugyanakkor nem szabad elfeledkeznünk arról, hogy mindennek két oldala van. A növekvő turistaszám nagyobb terhelést jelent a város természeti és épített környezetére, a közlekedésre, az élet minőségére, és nagyobb nyomást helyez a helyiekre is.

3.2. FENNTARTHATÓSÁGI PROBLÉMÁK

„Róma ahelyett, hogy Európa kulturális fővárosának lenne, a szervezett utazások fellegvára.” (Benini-Nardis, 2013, 85.old)

Ahogy az elméleti modellek leírásával foglalkozó fejezetben már említésre került, a fenntarthatóság három nagy területre vonatkoztatható: gazdasági, fizikai, és társadalmi-kulturális területekre. A következő fejezetben néhány olyan fenntarthatósági probléma kerül elemzésre, melyek a jelenléte Rómában kimutatható, és tényleges mutatókkal, illetve gyakorlati példákkal igazolható.

3.2.1. Gazdasági környezet

4. ábra: Nemzetközi turizmusból származó jövedelem

Saját készítés. Forrás: ONIT

A fenti diagram szemlélteti az elmúlt 8 év során, a turizmusból származó bevételek alakulását Rómában. Az összeg alakulása a 2005-ös évtől kezdődően folyamatosan emelkedő tendenciát mutat, mely hasonlóan a turista érkezések számának alakulásához, a válság okozta 2 éves visszaesés után, a 2010-es évtől kezdődően ismét egyértelmű növekedést regisztrál.

Azonban, ha összehasonlítjuk a turistaérkezések, illetve a turizmusból származó bevételek növekedési ütemét, akkor egy érdekes tendencia mutatkozik meg. Míg a turistaérkezések száma a 2008-as értékről 2012-re 12 millióról 14,5 millióra nőtt (EBTL, 2012), vagyis kb. 20%-os emelkedést mutat, addig az alábbi diagram adataiból kiszámítva, ugyanezen időszak kevesebb, mint 5%-os emelkedést hozott a nemzetközi turisták költségeit illetően. Ezenkívül a nem szezonális foglalkoztatottak száma még csökkent is. Így a fenti összefüggésekből arra következtethetünk, hogy a római turizmus esetén egyértelműen

érvényesül a közgazdaságtanból ismert csökkenő hozadék elve. A turizmusból származó bevételek alakulását több tényező befolyásolja, melyek közül legfontosabb a gazdasági válság, mely a mai napig érzékelteti hatását Európa legtöbb országában, mely minden bizonnyal kihat a turisták költségeire is. Ezenkívül a Rómába érkező turisták szerkezeti átalakulása is fontos tényező. Az utóbbi évek „low-cost dömpingjének” köszönhetően a turisták olyan rétegei jelentek meg tömegesen a városban, melyek költségi szintje jellemzően az alacsonyabb kategóriát képviselik.

Mindez megkérdőjelezi annak az iránynak a jogosultságát, melyet Róma városa célzottan követ. A város, és vezetősége a turizmus féktelen, mennyiségi növelésétől várja a megoldást a válság utáni konszolidáció és gazdasági fellendülés terén, miközben a turizmust egy átlagos gazdasági ágazatként kezeli, teljes mértékben figyelmen kívül hagyva annak speciális fenntarthatósági kérdéseit, illetve a vele fellépő externáliákat. (Montanari – Staniscia, 2010)

3.2.2. Épített környezet

„Megérkezünk, megnézzük, kipipáljuk és hazamegyünk”.; ezekkel a szavakkal lehetne leginkább leírni azt a felfogást, ami a Rómába érkező turistákra jellemző, és mely a problémák jelentős hányadának forrása. Az átlagos tartózkodási idő Rómában 2 nap, ha a hivatásturistákat is számításba vesszük, ez a szám megközelíti a 3 napot, azonban el nem éri azt (Benini – Nardis, 2013).

Márpedig nincs az a turista, aki Rómát 2-3 nap alatt, annak összes értékével együtt meg tudná ismerni, és az arra méltó attrakciókat meg tudná látogatni. Ez az időtartam csupán arra elég, hogy az általában felületesen tájékozott tömegturista kipipálja listáján azt a néhány nevezetességet, melyet eltervezett. Ebből adódóan a Rómába érkező turisták igen nagy hányada ugyanazt az 5-6 nevezetességet kívánja megtekinteni, mely óhatatlanul hatalmas zsúfoltsághoz vezethet. Ennek igen súlyos következményei vannak a városra nézve, hiszen évi több mint 10 millió turistáról beszélünk. Benini és Nardis 2010-es kutatása szerint a római turisták 90%-a a nevezetességek 20%-ánál tömörül, míg a múzeumok, templomok és egyéb látnivalók 80%-a szinte üresen áll.

Ez a tény a turisták ilyen magas száma mellett előbb utóbb érzékelhető és látható következményekhez vezethet. Egyrészt a helyiek életszínvonalának tekintetében, hiszen a zsúfoltság több szemeteléssel, nagyobb forgalommal, szennyezéssel, illetve a bűnözések számának emelkedésével járhat. Másrészt az egész emberiség számára felbecsülhetetlen értékű történelmi és művészeti emlékek fizikai károsodását okozhatják. Az utóbbi lehetőségek

sajnos már nem csupán a jövőben esetlegesen előforduló feltételezések, hanem már most létező problémák, melyek megoldásra várnak. A következő két gyakorlati példa jól szemlélteti mind a problémák valóságosságát, mind a vezetés korábban említett hozzáállását.

3.2.3. Egy példa: A Sixtus-kápolna

A tömegturizmus által okozott probléma talán a Sixtus-kápolna esetében a legsürgetőbb, mégis pontosan ez az a kulturális emlék mely esetében legjobban kirajzolódik a gazdasági és a fenntarthatósági érdek ellentéte. A kápolnát, mint a Vatikáni látogatás csúcsát, minden egyes nap 20.000 turista látogatja (Nadeau, 2012), ami évente legalább 5 millió embert jelent. Ez az embermennyiség az, ami már csak a fizikai, biológia és kémiai hatások miatt is károsnak bizonyulhat egy ilyen régi, és nagy értékű épület esetében, különösen a benne található több ezer világhírű műalkotást tekintve. Az épület egyértelműen fizikai teherbíró képességének határán működik évek óta. Az, hogy az emberek belépnek, lélegeznek és izzadnak, olyan hőmérsékletváltozásokat okoz a benti klímában, ami a festmények állapotára mindenképpen káros hatással lehet. Az esetleges szemeteléssel, szennyezéssel, vagy rongálással kapcsolatos károk szintén jelentősek lehetnek. A néhány éve beszerelt légkondicionáló rendszer nem bír már el ekkora tömeget, új megoldásokra lenne szükség. Több világhírű turisztikai attrakció példája áll a menedzsment előtt, ahol a legegyszerűbb és legbiztonságosabb megoldásnak a naponta belépő, vagy az egyszerre az épületben tartózkodó turisták létszámának korlátozása bizonyult. Ilyen például Leonardo da Vinci Az utolsó vacsora című festménye, melyet Milánóban csak az tekinthet meg, aki hónapokkal korábban regisztrál, vagy éppen a New York-i Szabadságszobor, melynél a regisztrációs időszak akár másfél is lehet. Ez azonban, a Vatikáni múzeum igazgatója, Antonio Palucci szerint (Guidi, 2012) teljesen elképzelhetetlen. Mint nyilatkozta, a Sixtus-kápolna esetén biztosan nem kerül sor létszámbeli korlátozásokra, már csak azért sem, mert a kápolna nem csupán egy művészeti látványosság, de teológiai hely is, melybe nem lehet korlátozni a belépést. (Nadeau, 2012)

Persze felmerül a kérdés, hogy a már most bekövetkezett károkat elemezve, és a jövőben várhatóak megelőzéseként nem volna-e mégis célszerűbb megóvni az emberiség egyik legnagyobb értékű művészeti örökségét. Természetesen megfogalmazódik egyfajta kétség is, nem-e áll valami más is a háttérben, hiszen egy ilyen korlátozás a társadalom részéről is elvárt intézkedés, hiszen ahogy Nadeau 2012-es cikkében is fogalmaz „A szent kápolnába belépő turisták számának korlátozásával a Vatikán ugyan megmenthetné a műemléket, de közben több millió Eurót veszítene minden évben.”

A Sixtus-kápolna nem az egyetlen római örökség, mely veszélyben van a turisták áradata miatt. A kereszténység másik jelképe, a Colosseum esete is aggodalomra adhat okot, amelyről évek óta potyognak az antik kövek, az évi 5 millió turista léptei alatt. Itt sem került bevezetésre mindeddig egyetlen korlátozó intézkedés sem, noha tervezetek már legalább készültek, miszerint maximum 6.000 turista tartózkodhatna egyidejűleg az épületben. (Ansa, 2013)

Az előző két példa mutatja, hogy komolyan kell venni a turizmus mennyiségi növekedésének korlátait, hiszen súlyos és visszafordíthatatlan károkat okozhat, mely a fenntarthatóság elveivel teljes ütközik. Ha a turisták ma „lerombolják”, vagy akaratlanul is, de „elhordják” a Colosseum antik építőköveit, akkor a jövő generációi „holnap” nem láthatják azt már úgy, olyan állapotában, ahogy mi tehetjük, és ahogy megőrizhettük volna. A korlátozások persze lemondással és egyfajta „kényelmetlenséggel” járnak a turisták szempontjából is, megfelelő tájékoztatással, és a lépések szükségességének tudatosításával azonban járható útnak bizonyulnak.

Ennél talán kevésbé visszafordíthatatlan, de a helyi lakosság életszínvonalára, és így a turisták élményének minőségére is kedvezőtlenül ható, az épített környezetre vonatkozó károk sora végtelen. Ilyen például a megváltozott utcakép, mely árusokkal és turisztikai, de nem minőségi attrakciókkal veszi el az életteret a városlakóktól, a károsodott infrastruktúra, valamint a szemét megnövekedett mennyisége.

4. KUTATÁS: ELŐZMÉNYEK, MÓDSZERTAN ÉS EREDMÉNYEK

4.1. A KUTATÁS INDOKOLTSÁGA

Számos, a közelmúltban íródott olasz szakirodalom foglalkozik a problémával, és veti fel a kérdést: az évről évre növekvő turizmus egy aggasztó tendencia, vagy kulcstényező a válságból való kilábalásban? Ezek a kutatások legtöbbször helyi turisztikai szakértőkkel, befektetőkkel, vagy éppen környezetvédelmi aktivistákkal készült interjúkra, vagy a desztinációba érkező turisták megkérdezésére épülnek. Az általam végzett primer kutatás éppen az érme másik oldalát vizsgálja. Vizsgálódásom során arra voltam leginkább kíváncsi, hogy a helyi lakosok hogyan vélekednek a turizmus egészéről, mit tapasztalnak a turizmus hatásaiból a saját bőrükön, a pozitívumokat mennyire értékelik, és a negatívumokat mennyire tolerálják. Milyennek ítélik meg a turisták viselkedését, illetve milyen a jövőképük a turizmust illetően. A helyi lakosságnál jobban talán egyetlen stakeholder csoport véleménye sem tükrözi jobban a realitást, hiszen ők azok, akik a turizmust teljes egészében „elviselik”, annak pozitív és negatív vonzataival együtt. Másrészt ők azok, akik ha csak idézőjelesen is, de birtokolják mindazt az értéket, melyet a turizmus veszélyeztet. Ők azok, akiknek a vélemény igazán fontos, akik saját bőrükön tapasztalnak mindent, és akik reális képet adhatnak a jelenlegi helyzetről. Ugyanakkor más, elvontabb, felfogásbeli és erkölcsi kérdések is felmerülnek, preferenciáik ugyanis az egész társadalom hozzáállását mutatják, és előrevehethetők a tenni akarásra, illetve a tényleges cselekvésre vonatkozó lehetséges jövőképet. A kulturális örökségeket fenyegető, turizmusból eredő veszélyek mértékét is szerettem volna felmérni, valamint azt, hogy hogyan vélekednek a helyiek ezek megóvására vonatkozó intézkedéseket illetően.

Ezekre a kérdésekre csakis a helyiektől kaphatunk válaszokat, melyeket egy primer kutatás során igyekeztem feltárni. Szekunder kutatásaim során arra a megállapításra jutottam, hogy a felmérés hiánypótlónak tekinthető, hiszen nagyon kevés, kimondottan ebben a kérdéskörben vizsgálódó irodalom létezik, mind az olasz, mind az angol nyelvű irodalmat tekintve. Magyar nyelven, minden bizonnyal a téma specifikus voltából fakadóan, nem találtam szinte semmilyen vonatkozó írást. Így mindenképpen szükségszerűnek tartottam ennek a primer kutatásnak a kivitelezését, mely reményeim szerint választ nyújt a feltett kérdésekre, és mely így vagy úgy – megerősítésként vagy cáfolatként - , de referál a korábbiakban felállított hipotéziseimre.

4.2. A KUTATÁS KIINDULÓPONTJA

E primer kutatás alapját több, a témában releváns olasz és angol nyelvű szakirodalom adja, melyek ugyan nem pontosan fedik az általam feszegetett kérdéseket, de mindenképpen dolgozatom központi kérdésfelvetéséhez kapcsolódnak, és primer kutatásom kiindulópontját jelentik.

Egyik ezek közül a legnevesebb és legjelentősebb olasz turisztikai és gazdasági jellegű statisztikákat készítő intézmények (Ebnt, Ires, 2012) által kivitelezett kutatás, mely egyfajta rangsort állít fel Olaszország városai között, turisztikai fenntarthatósági szempontból. A felmérés különböző tényezőket vett figyelembe: a városban jellemző foglalkoztatási és demográfiai szerkezetet meghatározó indikátorok, a városban található szálláshelyek minősége, a város infrastrukturális megközelíthetősége, a környezet minősége, és az esetleges kockázatok, a város természeti és történelmi vonzereje, és végül a város gazdasági jellemzői, különös tekintettel a helyi turisztikai szektorra. A kutatás szerint Milánó az az olasz város, mely leginkább fenntartható turisztikai szempontból. Ezt követi Firenze, Torino és Nápoly. Az első 20 helyen megtalálható szinte valamennyi olasz nagyváros, mely jelentős turizmussal rendelkezik, míg a főváros, Róma a sor végén kullog, a 27. helyre rangsorolva. Az eredmény megerősíti feltételezésemet, miszerint Rómában a turizmus nem fenntartható módon valósul meg. Ez olyan város esetén, ahol a világ egyik legnagyobb koncentrációját találjuk kulturális, művészeti és történelmi örökségeknek, még inkább figyelmet igényel.

Montanari és Staniscia 2010-es publikációjában foglalja össze a PLACE projekt Rómára vonatkozó kutatásának eredményeit, mely szintén fontos és releváns kérdésekkel foglalkozik a dolgozat szempontjából. A kutatás többek között arra próbált választ kapni, hogy hogyan vélekednek a turisztikai szektor különböző szereplői a turisták létszámának növekedéséről Róma városában. A kutatás a turizmus mennyiségi növelésének veszélyeit hangsúlyozza.

A kutatásból kiderül, hogy a különböző csoportok szereplői eltérően vélekednek a problémáról, és hogy általában a magasabb beosztású szereplők azok, akik a leginkább támogatják a turisták számának növekedését. A kutatás szerint se Róma polgármestere, se a városi szintű közszerelők nem veszik figyelembe a tömegturizmus negatív hatásait, és csupán egy gazdaságilag jövedelmező ágazatként kezelik, melynek egyértelműen mennyiségi növelésétől várják a tovább növekedő bevételeket.

Az előzőekkel ellentétesen nyilatkozott a kiskereskedők egy kisebb csoportja, akik szerint a turizmus negatív hatása egy létező jelenség Rómában. Véleményük szerint a római turizmus növelése a tömegturisták számának emelkedését jelenti, akik nem rendelkeznek

magas költési hajlandósággal és képességgel. Éppen ezért nem is kárpótolják a város gazdaságát azokért a károkért, melyeket környezeti és társadalmi szempontból okoznak. Szerintük az ilyen típusú turisták legfeljebb a gyorsétkezdéknek, és szuvenir boltoknak kedvezhetnek, a minőségi árut és szolgáltatást nyújtó kereskedőknek azonban semmiképpen sem.

A kutatásból továbbá kitűnik, hogy a legtöbb, magas minőséget képviselő utazásszervező, illetve nem kormányzati érdekeltségű szervezet erősen fellép a turizmus egyoldalú, extenzív fejlesztése ellen. Ezek a csoportok minőségi előrelépést akarnak, mely a turisták számának további növekedése mellett is alacsonyabb környezeti és társadalmi károkat eredményezne, miközben a turisták átlagos költési szintje is emelkedne.

A fenti eredmények azt mutatják, hogy Rómában valóban emelkedőben vannak a turizmusból adódó negatívumok, és ez a turisták számbeli növekedésével összefüggésben van. Kiderül továbbá, hogy jelen vannak a különböző stakeholderek közötti érdekkülönbségek is, valamint a fejlesztési – menedzselési kérdéseket illetően sincs egyértelmű irányzat. A probléma további elemzése, és a lehetséges megoldások feltárása azonban túlmutat e dolgozat keretein.

Megfigyelhető, hogy a fent ismertetett vizsgálódások mind figyelmen kívül hagyják az egyik legfontosabb érdekcsoport, a lakosság véleményét, és tapasztalatait a témában. A következőkben bemutatásra kerülő primer kutatás éppen az ő szemszögükből vizsgálja a problémát.

4.3. A KUTATÁS MÓDSZERTANA

Dolgozatomban, mely egy primer kutatásra, valamint több szekunder kutatásra épül, a kvantitatív módszerek vannak hangsúlyban. Szekunder kutatásokat használtam Róma turizmusának általános jellemzésekor, valamint a fennálló problémák, illetve a problémák forrásainak feltárásakor. Ezek többnyire olasz nyelvű, hivatalos statisztikai intézmények online elérhető publikációiban fellelhető kvantitatív eredmények voltak, melyeket többször egy-egy saját készítésű diagram segítségével építettem be a dolgozatba, kutatásom területére értelmezve a kapcsolódó információkat. A téma szempontjából legfontosabb adatok az ISTAT forrásaiból kerültek ki. Felhasználásra került azonban több kvalitatív jellegű forrás is, melyek interjúk, illetve interjú részletek formájában segítettek a kérdéskör elemzésében.

4.3.1. A kutatási eljárás jellemezői

Primer kutatásom, mely egy kérdőív formájában valósult meg, szintén kvantitatív típusú felmérés, melynek elsődleges oka a megkérdezettek csoportjának jellegéből adódik. A helyi lakosság véleményét szerettem volna felmérni, lehetőleg minél több megkérdezéssel, összehasonlítható és összegezhető válaszokkal, melyből az átlagra vonatkozó nagyvonalú következtetéseket, tendenciákat lehet levonni. Így a választásom a kérdőívezés módszerére esett, mely kvantitatív jellegéből adódóan kielégíti a felméréshez fűzött igényeket. Mellette szól az a tény is, hogy viszonylag rövid idő állt rendelkezésemre a felmérés elvégzésére, hiszen ehhez ki kellett utaznom a helyszínre.

Úgy gondoltam, hogy a lehető legpontosabb képet úgy kaphatom, ha a személyes kitöltetés eszközével élek, így a kérdőívek nagy része fizikai értelemben is a helyszínen került megválaszolásra. A reprezentativitás természetesen nem garantált e kérdőív esetében, hiszen véletlenszerű leszólítással történt a válaszadók kiválasztása, még ha törekedtem is a demográfia változatosságra. Így, 5 nap alatt készült el körülbelül 40 kérdőív, melyeket egy további online kérdőívezéssel egészítettem ki. Az összes rendelkezésre álló kitöltött kérdőívek száma 50, melyek mindegyike kizárólag római lakosok által került kitöltésre.

4.3.2. A kutatás korlátai

A kérdőív jellegéből, és volumenéből adódóan céltom nem lehetett sem a reprezentativitás, sem az általános érvényű, örök igazságok meghatározása sem. Legfőbb küldetesként azt tűztam ki, hogy a helyi lakosság szemével némi rálátást nyerjek a valós problémákra Róma turizmusát illetően. Továbbá fontosnak tartottam, hogy a szakértők, és egyéb turisztikai stakeholderek befolyásától mentes, „tisztá” véleményekből némi következtetést tudjak levonni a római turizmus és kulturális örökségek jelenére és a jövőjére nézve.

4.4. A KUTATÁS EREDMÉNYEINEK ELEMZÉSE

4.4.1. A kitöltők jellemzése

A kérdőív megszerkesztésekor mindenképpen azt tartottam szem előtt, hogy a bevezető kérdésekre adott válaszok olyan, releváns információkkal szolgáljanak, melyek a későbbi elemzés során a válaszok megoszlásának magyarázatában, az összefüggések feltárásában a segítségemre lesznek.

Mivel a kérdőívezés nagy része személyes kitöltetés során valósult meg, és a válaszadók kiválasztása véletlenszerűen történt, az olyan demográfiai jellemzőket, mint nem vagy életkor nem tartom meghatározónak, hiszen nem a téma iránti érdeklődést, vagy a kitöltési hajlandóságot tükrözik, csupán a véletlen kiválasztást.

Sokkal fontosabbnak tartottam azokat az információkat, melyek a válaszadók olyan személyes jellemzőit takarják, melyek hatással lehetnek azok véleményére a turistákat, illetve a turizmus egészét, annak hatását illetően. Ilyen jellemzők a foglalkozás, a Rómán belüli lakóhely, az utazási szokások, valamint a turizmussal kapcsolatos informáltság.

Foglalkozás

Ebben a részben nem a válaszadók konkrét foglalkozására kérdeztem rá, hanem egyrészt a munkaerőpiacon betöltött szerepükre (tanuló, dolgozó, nyugdíjas), mely utalhat életvitelükre, másrészt a turizmussal való kapcsolatukra, érintettségükre. Szerettem volna megkülönböztetni azon válaszadókat, akik vagy foglalkozásukból, vagy egyéb okból (pl. turizmusból származó jövedelem) fakadóan közvetlen kapcsolatban állnak a turisztikai szektorral. Ez a tény ugyanis jelentősen befolyásolhatja véleményüket a kérdőívben feszegetett témával kapcsolatban,

A válaszok összesítéséből kiderül, hogy a válaszadók 51%-a egyetemista, 28%-a foglalkoztatott, 15%-a nyugdíjas, míg a maradék 6% tanuló és munkavállaló egyben. Tehát a válaszok több mint fele egyetemistáktól érkezett, mely a kérdőív elemzésének szempontjából annyira lehet releváns, hogy ezen válaszok szellemi foglalkozású, művelt emberektől származnak, tehát a társadalomnak annak a rétegétől származnak, mely átlagosan, vagy annál jobban informál az aktuális kérdéseket illetően.

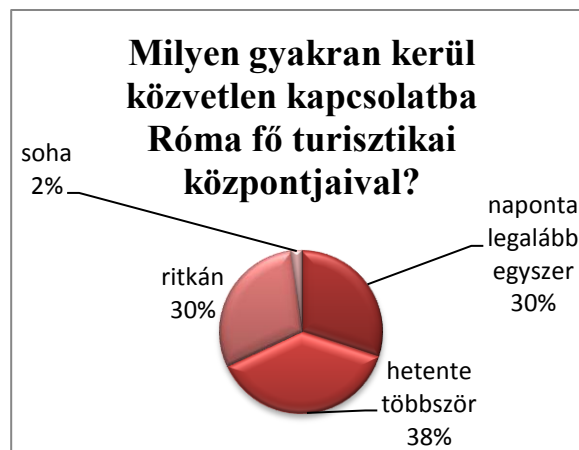
A kitöltők 8%-a nyilatkozott úgy, hogy jövedelme származik a turizmusból, vagy a turizmus területén dolgozik, a többiek a „nincs kapcsolat a turizmussal” választ jelölték. A későbbiekben megvizsgálom, hogy e 8%-a mennyiben nyilatkozott egységesen, illetve mennyire nyilatkozott eltérően a többiektől.

Lakóhely és közlekedési szokások

Ez az a két jellemző, mely szorosan összefügg, és mely nagyban befolyásolhatja a kitöltők turistákkal történő érintkezésének gyakoriságát, a turizmussal kapcsolatos tapasztalatok mennyiségét és minőségét. A következő diagramok szemléltetik ezeket az információkat.

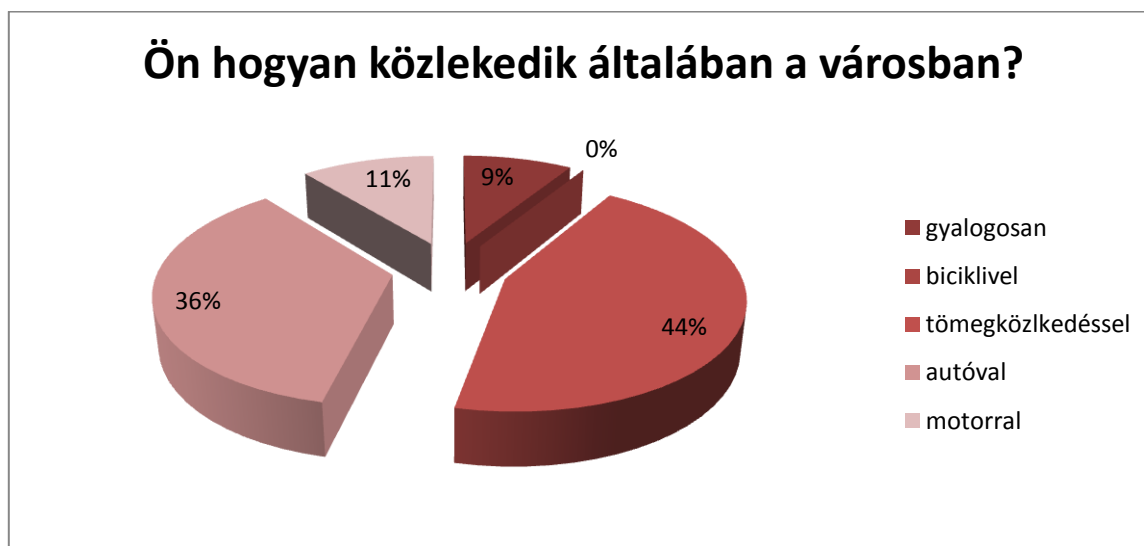
5. ábra. Kitöltők lakóhelyének közelsége a turisztikai központokhoz. Saját készítés.

6. ábra. Kitöltők kapcsolatának gyakorisága a főbb turisztikai helyekkel. Saját készítés.

Az összesített eredmények szerint a válaszadók éppen fele lakik a turisztikai központok közvetlen közelében, és 68%-a rendszeresen (hetente többször, vagy akár naponta) érinti ezeket a területeket (áthalad rajt, ügyeket intéz, vásárol, vagy ott dolgozik). Ez azt jelenti, hogy a válaszadók többsége személyes és rendszeres kontaktusba kerül a turizmussal, tapasztalja a turisták jelenlétét és „saját bőrén” érzi a turizmus hatásait.

Ami a közlekedési szokásokat illeti:

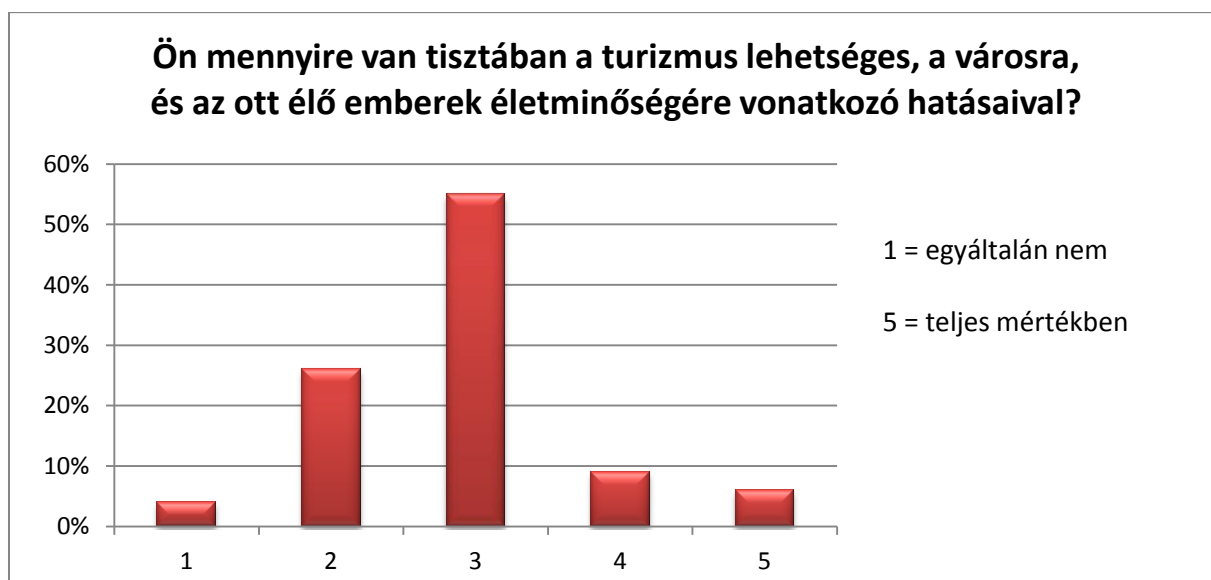
7. ábra: Megkérdezettek közlekedési szokásai. Saját készítés.

Amint a fenti diagramról leolvasható, hogy a kérdőívet kitöltők legnagyobb százalékban (44%) a tömegközlekedést veszik igénybe a mindennapi közlekedés során, azonban jelentős a saját gépkocsival (36%), illetve motorkerékpárral (11%) közlekedők aránya is, míg a megkérdezettek mindössze 9%-a közlekedik gyalogosan. Tehát a válaszadók 91%-a vesz részt

a forgalomban, mely a tömegturizmus hatásainak vizsgálata szempontjából azt jelenti, hogy a kitöltők többsége nap, mint nap megtapasztalja a római közlekedés minőségét. Ismeri az utak és az infrastruktúra állapotát, illetve a turizmus ezekre gyakorolt negatív vagy pozitív hatását.

Informáltság a releváns kérdésekben

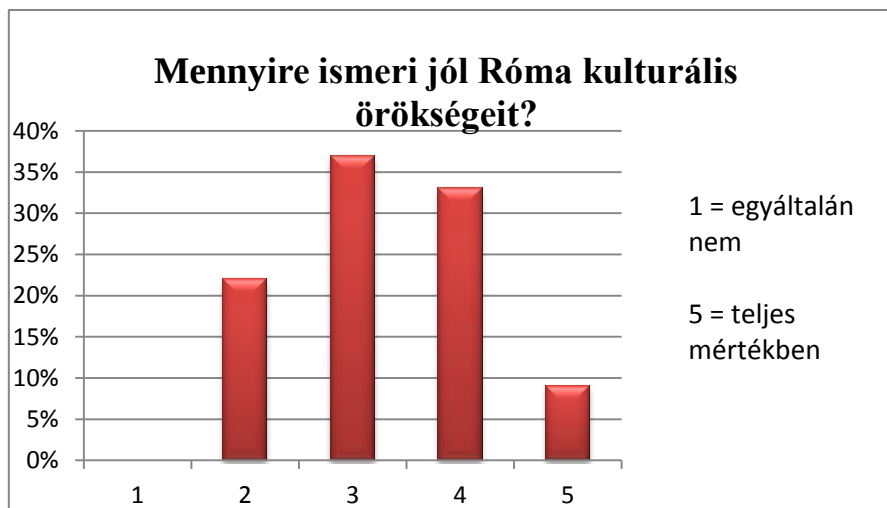
Mielőtt kiértékeljük a kérdőívre adott válaszokat, fontos, hogy rálátásunk legyen arra, hogy a válaszadók milyen szinten informáltak a témában. A kérdőívezés során nem szakmabelieket, nem turisztikai szakembereket kérdeztem meg, hanem átlagos helyieket, akik nem biztos, hogy tisztában vannak a turizmus összes lehetséges, a városra gyakorolt hatásával. Épp ezért a kérdőívben feltettem két olyan kérdést, mely a válaszadók saját bevallása szerinti informáltságát tükrözi.

8. ábra: Válaszadók tájékozottsága a turizmus hatásait illetően.

Saját készítés.

Amint előzetes feltevéseim alapján vártam, a kitöltők mindössze 15%-a mondta azt, hogy jól, vagy nagyon jól ismeri ezeket a hatásokat. 55% nagyjából, míg további 30% kevésbé, vagy egyáltalán nincs tisztában a turizmus lehetséges negatív, illetve pozitív hatásaival. Ebből adódóan arra következtethetünk, hogy a válaszadók nagy százaléka a valóságos megérzései és tapasztalatai alapján válaszolt, mely mögött kevés volt a szakirodalom, vagy egyéb sajtó általi befolyás. Ez egyébként a kérdőív egyik legfontosabb céljával összhangban áll, miszerint olyan véleményeket szerettem volna összegyűjteni, melyek valós tapasztalaton, s nem egyéb háttértudáson, érdeken vagy tanult idiómákon alapulnak. A kulturális örökségek ismeretére is rákérdeztem, mellyel célom nem is annyira a tárgyi tudás meglétének, hanem az érdeklődés mértékének felmérése volt a város kulturális örökségei iránt.

9. ábra: Válaszadók tájékozottsága Róma kulturális örökségeit illetően.

Saját készítés.

Itt már jóval pozitívabb visszajelzéseket kaptam, mely azt tükrözi, hogy a válaszadók nagy többsége (79%) átlagosan, vagy annál jobban ismeri Róma kulturális örökségeit, vagyis a római turizmus legfőbb attrakcióit. Ez a tájékozottság, és valamilyen szintű érdeklődés azt jelenti, hogy az ilyen jellegű attrakciókkal kapcsolatos kérdésekre adott válaszok valamilyen szintű előismeretet, tájékozottságot is tartalmaznak. Ez fontos, hiszen, akik ismerik a legfontosabb kulturális örökségeket, nagyobb valószínűséggel gondolják úgy, hogy meg kell azokat védeni, de az esetleges velük kapcsolatos aktualitásokra is fogékonyabbak, nagyobb valószínűséggel hallottak az utóbbi időben bekövetkezett károkról, intézkedésekről.

4.4.2. A megkérdezettek véleménye a turizmus hatásairól

A kérdőív vonatkozó részében a turizmus negatív és pozitív hatásaira kérdeztem rá. Mindenképpen szükségesnek tartottam, hogy adjak valamiféle szakmai segítséget a kitöltőknek, így felsoroltam a turizmus lehetséges negatív és pozitív hatását. A Puczkó-Rátz szerzőpáros () által felsorolt hatások közül azokat foglaltam bele a kérdésbe, melyekről úgy gondoltam, hogy Rómában jelentősek lehetnek, valamint melyek jelenléte gazdasági és egyéb hatástanulmányok nélkül, egy nem szakmabeli számára is tapasztalhatóak, észlelhetőek.

A turizmusnak vannak lehetséges pozitív és negatív, a társadalomra, a helyi kultúrára illetve a környezetre gyakorolt hatásai. A következők közül Ön melyiket tapasztalja a mindennapi élete során? (maximum 3 jelölés)

Pozitív hatások:

növekvő munkahelykínálat, javuló általános életszínvonal, vendégmunkások megjelenése, helyiek nyelvismeretének javulása, szolgáltatások körének bővülése, szabadidős szolgáltatások, kulturális programok, infrastruktúra bővülése, jövedelem a turizmusból, új

munkahelyek, helyi kultúra és kulturális örökségek fokozott védelme, előítélete, sztereotípiák csökkenése

Negatív hatások:

közlekedési viszonyok romlása, közbiztonság romlása, bűnözés növekedése, vendégmunkások megjelenése, zsúfoltság növekedése, környezetszennyezés növekedése, rombolás, szemetelés, kulturális identitás elvesztése, áremelkedés, infláció, erkölcsi normák gyengülése, vallási konfliktusok, deviáns viselkedési formák (alkoholfogyasztás, prostitúció, szerencsejáték,...), idegenellenesség kialakulása, kultúra kommercializálódása, szexuális szabadosság növekedése, tájkép megváltozása, épített örökségek használdása, amortizációja, rombolás

A kérdésre kapott válaszok összesítése a következő diagramon látható:

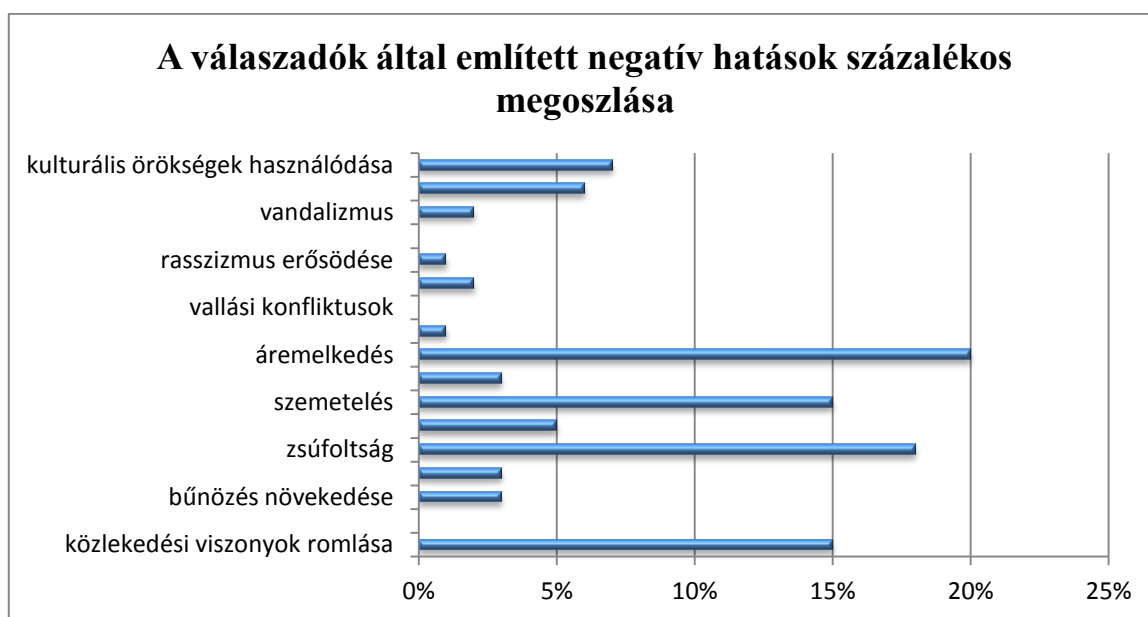
10. ábra: Megkérdezettek által tapasztalt pozitív hatások.

Saját készítés.

A diagram azt szemlélteti, hogy a turizmus általam felsorolt lehetséges pozitív hatásait egyenként a válaszadók hány százaléka említette. Az említett kategóriák közül magasan kiemelkedik a turizmusból származó jövedelem (minden negyedik válaszadó jelölte ezt), mint pozitívum, mely megfelel előzetes várakozásaimnak. Az anyagi jólét az a tényező, mely a városlakók mindegyike számára fontos, és szinte azonnal tapasztalható faktor, ami ugyan nem közvetlenül, de mindenkit érint. Ezen kívül sokan említették még a növekvő munkahelykínálatot, mely a jövedelemhez hasonlóan az anyagi jóléthez hozzájáruló tényező. A többi hatás között elaprózódva oszlik meg a válaszadók véleménye. A szolgáltatások és a

programkínált bővülését a válaszadók körülbelül 10-10 %-a tapasztalja a turizmus pozitív hatásaként. Kiemelendő azonban egy hatás, melynek létezése talán nem olyan evidens, mint a jövedelemre vonatkozó: a helyi kultúra és a kulturális örökségek fokozott védelmét a kitöltők 14%-a jelölte meg a turizmus pozitív hatásaként Rómában. Ez egyrészt egy igen fontos és pozitív dolog, hiszen a városvezetés ilyen terű feladata nyilvánvaló, elvégzésének megvalósulása azonban nem mindig valósul meg. Az, hogy a helyiek hallottak erre vonatkozó intézkedésekről, mindenképpen megnyugtató és bizakodásra okot adó dolog. Az egyetlen faktor, mely egyetlen szavazatot sem kapott, az a vendégmunkások megjelenése, melynek létezése az egyik legkönnyebben bizonyítható dolog, és mely személyes tapasztalatom szerint egy létező jelenség Rómában. Az, hogy senki sem jelölte be a pozitív hatások között, nem a tapasztalás hiányát, hanem véleményem sokkal inkább a vele szemben megjelenő ellenérzést fejezi ki.

Az említett negatív hatásokat a következő diagramon szemléltetem:

11. ábra: Megkérdezettek által tapasztalt negatív hatások.

Saját készítés.

A diagramról jól leolvasható az a négy tényező, melyet a válaszadók legalább 15%-a tapasztal mindennapi élete során Rómában. Elsősorban az árak emelkedését említették, majd ezután következett a zsúfoltság, a közlekedési viszonyok romlása, illetve a szemetelés. Tehát az első helyen csakúgy, mint a pozitív hatásokra vonatkozó kérdésnél, a válaszadók egy anyagi jellegű hatást jelöltek meg. A másik három a tömegturizmus tipikus hatásai közé sorolható, hiszen a turisták mennyiségének növekedésével egyértelműen nő a zsúfoltság mind az utcákon és tereken, mind az utakon, hasonlóan a szemetelés mértékéhez. A kulturális

értékek használadását és amortizációját azonban csupán a válaszadók 6%-a tartotta fontosnak megemlíteni. Ez egy igencsak alacsony aránynak mondható, mely vagy abból adódik, hogy a városvezetés nem publikálja az egyes épületek állapotára vonatkozó legfrissebb problémákat, vagy abból, hogy az átlag helybeliek számára negatívabb tapasztalat az, ami saját személyes életüket érintő probléma (pl. közlekedési dugók), mint a közösség kulturális értékeit veszélyeztető negatív hatások. E második lehetőség véleményem szerint nem elhanyagolható problémát von maga után, hiszen Róma kulturális öröksége nem csupán a rómaiak, hanem az egész emberiség öröksége. Védelmüket illetően azonban a helyiek azok, akik figyelmükkel, véleményükkel, és a téma iránti érdeklődésükkel akár a városvezetést is befolyásolva, tenni tudnak az egyes értékek megőrzése érdekében. Az érdektelenség itt tényleges veszélyforrást jelenthet.

4.4.3. A helyiek véleménye a Rómába érkező turistákról

Fontosnak tartottam azt, hogy a helyiek turistákról alkotott véleményébe is betekintést nyerjek, mivel ez megmutatja egyrészt, hogy milyen is a tipikus turista, aki Rómába érkezik, milyen magatartásformát követ, hogy viszonyul a város értékeihez, szokásaihoz, legalábbis a helyiek szemében. Véleményem szerint ez akkor ad valós képet, ha szélsőségektől mentes. A szélsőséges turistamegítélés ugyanis egyfajta torzulás jele lehet, mely a helyiekben turizmus ellen irányuló ellenszenvet tükrözi, így a turisták valós megítélését elnyomhatják a negatív érzetek.

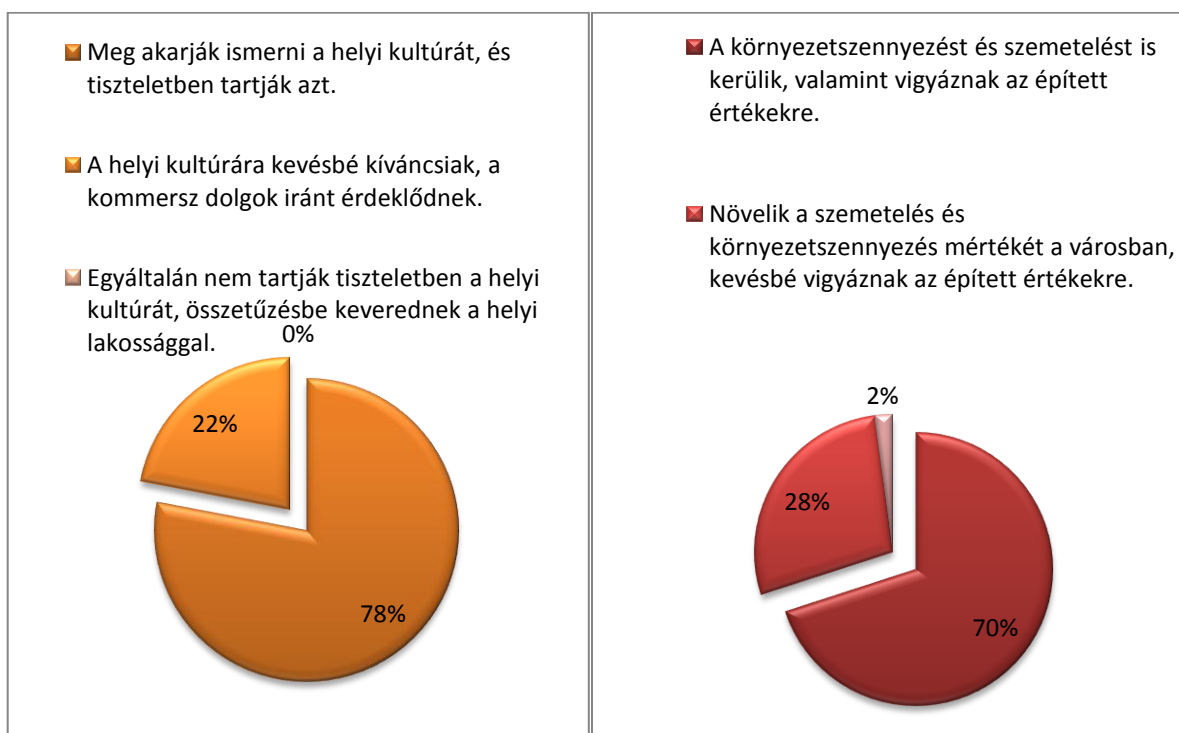
Ebben az esetben azonban egy igen pozitív képet alkottak a kérdőív kitöltői a témában, és amint a diagram is mutatja, 78% kifejezetten pozitívan nyilatkozott, míg a másik 22% is mérsékelten kritizálta csak a turisták viselkedését.

Amint a következő ábrából kiderül, a környezettel, és a turisták helyi, épített értékekkel szembeni magatartásformáinak tekintetében is pozitív kép alakult ki a helyiekben. Az előzőekhez hasonló megoszlásban, teljesen pozitív, illetve mérsékelten pozitív válaszok születtek.

A rómaiak tapasztalatai szerint tehát a tipikus turista nem követi teljes mértékben a tömegturistáktól várható kommercializálódott magatartásformát. Szerintük a turisták nagy része még mindig az igazi történelemért és kultúráért látogat el Rómába, miközben tiszteli a hely szépségét és értékeit.

Az extrémén negatív nyilatkozatok tehát elmaradtak, vandalizmusról, és összetűzésekről nem beszélhetünk. A jövőre nézve azonban elgondolkodtató lehet az, hogy a nyilatkozók kb. negyede már észrevett némi negatívumot, és a „kommersz kultúraélvezőket”, valamint a

felszínesebb tömegturistákat vélik felfedezni Róma utcáin. Ez pedig figyelmeztetés lehet a város, és a menedzsment számára, hiszen az ilyen típusú turizmus az, mely veszélybe sodorhatja Róma kulturális hagyományait, és értékeit.

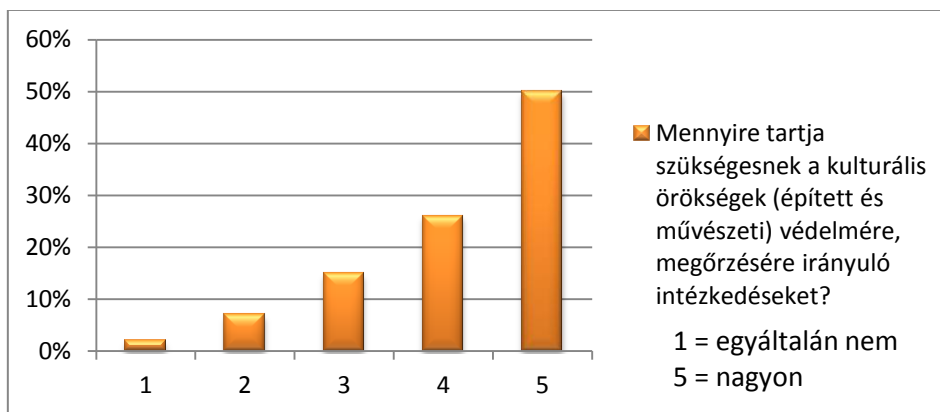

12. – 13. ábra: Válaszadók véleménye a Rómába érkező turistákról.

Saját készítés.

4.4.4. A helyiek véleménye a római kulturális örökségek védelméről, fenyegetettségéről

A római lakosság véleménye a kulturális örökségekkel kapcsolatban a következőkben kerül jellemzésre. A kérdőívet kitöltőket először arról kérdeztem, mennyire tartják fontosnak azokat az intézkedéseket, melyeket a leglátogatottabb, leghíresebb történelmi és művészeti örökségek megővésére irányulnak, legyenek ezek fejlesztések, vagy korlátozások.

14. ábra: Válaszadók véleménye a kulturális örökségek védelmének szükségességéről.

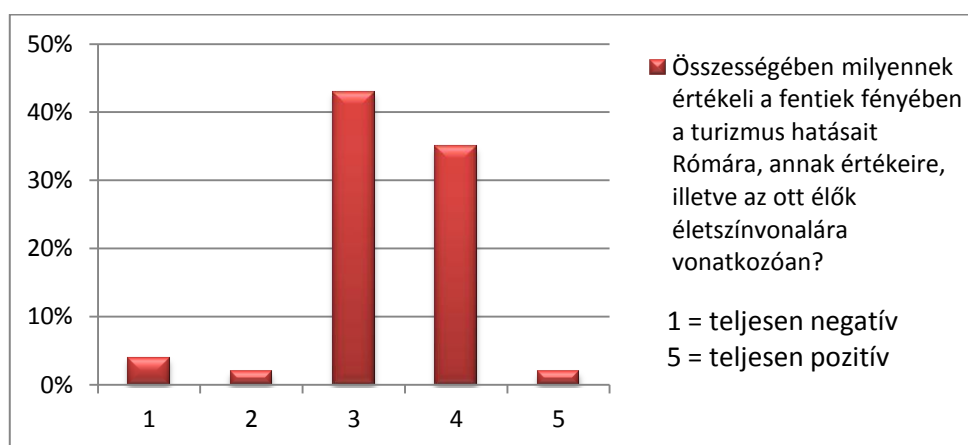
Saját készítés.

Az eredmények szerint a válaszadók 50%-a különösen fontosnak tartja ezen épületek és egyéb értékek megóvását a tömegturizmus általi elhasználódástól, illetve rongálódástól. Meglepő lehet azonban, hogy 22% szerint csupán közepes, vagy kis mértékben fontosak ezek a lépések. Ez persze ismételten betudható az eddigi károk és veszélyeztetettségéről való tájékozottság hiányának.

Ezzel kicsit ellentmond az a tény, hogy a megkérdezettek 65%-a mondta azt, hogy az utóbbi időben értesült a médiából, vagy egyéb módon egy vagy több kulturális örökségről, melynek állapota a turisták fokozott számú látogatása miatt veszélybe került, vagy romlott. A kitöltők tehát több mint fele hallott ilyen esetről, megnevezni ilyen építményt azonban szinte mindenki csak egyet, a Colosseumot tudta. Ezen kívül néhányan említették meg a Sixtus-kápolnát, és egy válaszadó hallott a Trevi-kút tetejéről aláhulló kődarabokról.

4.4.5. A helyiek által kialakított összkép a római turizmusról

A turizmus pozitív és negatív hatásait egybevetve történő értékelést, melyet a válaszadók kérésére a kérdőív ezt megelőző részeiben adott válaszok átgondolásával tettek meg, a következő diagramon összesítettem.

15. ábra: Válaszadók véleménye a római turizmusról összességében.

Saját készítés.

A válaszadók 43%-a az „arany középutat” választotta, mely érzésem szerint az egyértelmű nyilatkozástól való elállásként értelmezhetünk. További 35% azonban inkább pozitív irányba szavazott. A szélsőséges, teljesen pozitív vagy teljesen negatív értékelést elenyészően kevesen választották. A turizmus hatásait összességében tehát inkább pozitívnak ítélték meg, azonban elgondolkodtató az, hogy a legnagyobb százalékban nem döntöttek se negatív, se a másik irányba. A turizmusnak elsősorban a pozitív hatásai élnek a köztudatban, és alapjában véve egy kívánatos dolog minden desztináció számára. Az, hogy nem

szakmabeliek szerint sem egyértelműen pozitív a turizmus hatása a városra nézve, azt a képet vetíti elénk, hogy a negatív hatások a számos pozitív hatás mellett igenis jelen vannak, és tapasztalhatóak a mindennapi élet során.

Végül két, egymással ellentétes állításról kellett a kitöltőknek nyilatkozni, mennyire értenek velük egyet. Ezek mindegyike egyfajta jövőképre vonatkozik, amit a turizmus további fejlesztési, vagy korlátozási lehetőségeivel próbáltam érzékeltetni.

Az állítással, miszerint a turizmus mértéke Rómában elérte azt a határt, ami már zavarónak számít, és veszélyezteti a helyi értékek minőségét, a válaszadók 20%-a ért egyet, és további 33% ért közepesen egyet. A maradék 48% nem ért egyet az állítással.

Ezzel szemben azzal, hogy a turisták számának további növelése lehetséges minden probléma nélkül, és további hasznokkal járna a város és a helyi lakosok számára, 31% ért egyet, 41% közepes választ adott. Így azok aránya, akik ténylegesen problémát látnak a turisták számának növelésében, 28%. Ez több mint a válaszadók negyede, mely egy ilyen kérdésben figyelmet érdemel.

A levonható következtetések egy későbbi alpontban, összesítve kerülnek elemzésre.

4.4.6. Összefüggések

Ebben az alfejezetben néhány olyan összefüggés kerül leírásra, mely a megkérdezettek valamely speciális jellemzője, és a válaszok minősége között mutatható ki.

Elsőként azt vizsgáltam meg, hogy máshogy nyilatkoznak-e, azok, akiknek valamilyen érdekeltsége van a turizmus területén (bevétel, munka, tanulmányok), mint az átlag válaszadók. Igaz, hogy az ilyen jellemzővel bíró megkérdezettek alacsony száma miatt nem lehet messze menő következtetéseket levonni, de említést érdemel a következő: a turizmusban érdekelt válaszadók egyértelműbben értékelték pozitívnak a turizmus hatásait, mint az átlag válaszadók; ezenkívül mindegyikük egyetértett a turizmus további mennyiségi növelésével is. Érdekes adat, hogy véleményük egyöntetű, miszerint a Rómába érkező turisták inkább keresik a kommersz élményeket, mint az eredeti értékeket.

A másik, említésre méltó összefüggés a megkérdezettek Róma városához fűződő viszonyában keresendő. A felmérésből kiderült, hogy azok, akik Római születésűek, vagy mindig is Rómában éltek, inkább szavaztak negatívan a turizmus fejlesztését illetően, mint azok, akik később költöztek a városba. Továbbá ők jobban ismerik a város kulturális örökségeit, és jobban is féltik azokat; ez derül ki abból, hogy szinte egyöntetűen szavaztak a kulturális értékek megőrzésére irányuló intézkedések szükségessége mellett.

Némileg nyilvánvalóbb összefüggés mutatható ki a közlekedésben naponta eltöltött idő és a tapasztalt negatív hatások között. A közlekedési problémák említése, és a szennyezés náluk gyakrabban előfordul, mint turizmusból származó negatívum.

4.5. KÖVETKEZTETÉSEK, ÖSSZEFOGLALÁS

A fejezetben ismertetett kutatás egy olyan szegmens véleményének elemzésével próbálta meg ábrázolni a római turizmus jelenlegi helyzetét, mely ebben a témában nagyon ritkán tudja hallatni a hangját. A helyi lakosság az, aki általánosságban közvetlen személyes érdekek és felsőbb befolyásoltság nélkül tud nyilatkozni arról, hogy tapasztalata szerint milyen hatásai vannak a mára tömegessé vált turizmusnak a városra, fenntarthatósági szempontból. Véleményük a lehetséges fejlesztésekről, szükséges intézkedésekről véleményem szerint mindenképpen releváns a témában, hiszen náluk jobban senki sem érezheti a turizmus városra gyakorolt pozitív hatásait, illetve annak terhelő súlyát.

Egy fenntarthatóan működő turizmus esetén az adott desztináció lakossága nagy valószínűséggel egy egyértelműen pozitív képet festene a turizmusról, és a turistákról, hiszen a turizmus önmagában egy olyan ágazat, mely rengeteg előnnyel jár mind a város anyagi, infrastrukturális helyzetét, mind a helyiek életminőségét, és lehetőségeit illetően.

Róma esetében ez a kép valahol a két oldal között billeg, mely az elkövetkező évek döntéseitől függően fog az egyik, vagy másik irányba billenni.

Kérdőívemben olyan kérdésekre kerestem a választ, mely segíthet megmutatni azt a képet, melyet a helyiek látnak a városból, és összefoglalni azokat a gondolatokat, melyeket ők tartanak igaznak a turizmusról. Ez nem biztos, hogy a teljes igazság, de elméletileg a lehető legközelebb kellene lennie ahhoz.

Az eredmények azt mutatják, hogy a turizmus jelenlegi helyzete nem egyértelmű, és a válaszadókra is az elbizonytalanodás jellemző. Nagy részük ugyan még mindig a turizmusból származó előnyöknek „örül”, és a turisták számának növekedésében is csak a lehetőségeket látja. Van azonban egy „pesszimistább”, vagy még inkább „realistább” részük, mely látja már a negatívumokat is, és óvatosabb, meggondoltabb fejlesztést képzel el, mely nem áldozza fel a növekedést a pusztulás oltárán. Ez ma ugyan ambivalensen hangzik, a jövőre nézve viszont rengeteg veszélyt jelent.

A helyiek turisták felé irányuló attitűdjére vonatkozó kérdések, melyekben a válaszadók a Rómába érkező turistákat értékelték, azt mutatják, hogy ellenségességnek még nincs egyértelmű nyoma, azonban nem elhanyagolható azon helyiek száma, akik kritikával éltek a turisták magatartását illetően. Róma véleményem szerint az elméleti kitekintésben bemutatott

Doxey-féle Irridex modellje szerinti apátia fázisát éli, és annak is az irritációhoz időben közelebbi felét. Ha a turizmus tendenciái változatlanok maradnak, talán semmi sem akadályozhatja meg a helyi lakosság attitűdváltozását az irritáció irányába. Ma természetesen még nem erről beszélünk, de a jelek nem mutatnak egyértelműen a pozitív változás irányába.

A kulturális örökségek, és értékek a városlakók többségének fontosak, és ez meg is nyilvánul ezek megóvására irányuló szándékukban. A válaszokból készült kiértékelés során arra a következtetésre jutottam, hogy az egy-egy személy által egymásnak ellent mondó válaszok azt a jelenséget takarják, mely ma valószínűleg minden társadalomban erősen jelen van: az elmélet jobbnak, és emelkedettebbnek bizonyul a gyakorlatnál. Mindenki szereti és védi városa értékeit, ugyanakkor a saját anyagi eredetű érdekek meggyőzőbbnek bizonyulnak minden másnál. Ez természetes jelenség, és talán ez is a „normális”. Azonban mindenképpen tudatosításra szorulnak azok az érdekek, melyek nem azonnal, hanem a jövőben szolgálják az egyén és a közösség anyagi, szellemi és mindennemű érdekét. A fenntarthatóság jegyében egy kicsit mindenkinek messzebbre kellene látnia, és ez különösen igaz azokra, akiknek a döntés a kezében van.

5. ÖSSZEGZÉS

5.1. ÖSSZEFOGLALÁS

Dolgozatom első fejezetében bemutatásra került a kifejtett téma aktualitását, és fontosságát igazoló tényezők, valamint a témához kapcsolódó hipotéziseim.

Ezután próbáltam összefoglalni azokat a legfontosabb elmélet modelleket, melyeket a témában fontosnak tartottam, és melyeket felhasználtam a dolgozat központi kérdéseinek kifejtése során.

A római turizmus legfontosabb, és fenntarthatósági szempontból legjelentősebb jellemzői, illetve problémái a harmadik fejezetben kerültek összegyűjtésre, melyeket néhány gyakorlati probléma és számadat segítségével szemléltettem is.

A bevezetésben feltett hipotézisekre igyekeztem megtalálni a válaszokat, és ez reményeim szerina lehetőségekhez mérten sikerült is.

Végül leírásra került saját kutatásom, mely kiindulópontját szekunder kutatások képezték. A módszertan ismertetése után a primer kutatás eredményeinek kiértékelése és összefoglalása következett. Végül egyfajta kitekintésként a jövő feladataira és lehetőségeire vázoltam fel néhány lehetőséget.

A dolgozat vizsgálódásának eredményeként, a fő hipotézisem megerősítésre került: véleményem szerint kijelenthető, hogy a római turizmus fejlődése az úton halad, mely egyértelműen a város teherbíró képességének határát feszegeti, és mely akár már a közeljövőben súlyos problémákat vethet fel mind a város épített és kulturális örökségeit, mind a helyiek életminőségét illetően. A helyiek kulturális örökségekhez való viszonya valamilyen szinten jobbnak bizonyult a vártnál, viselkedésükre vonatkozó hipotézisem azonban beigazolódni látszik: változtatás lenne szükséges a valódi tenni akarás terén, és aktívabb véleménynyilvánítással kiállni az értékek megóvása mellett, nyomást gyakorolva az egyéb érdekeket előtérbe helyező döntéshozókkal, és egyéb érdekelttekkel szemben.

5.2. KITEKINTÉS

Kutatásaimból kitűnik a tendencia, miszerint a római turizmus területén főként a fejlesztési irányzattal van probléma, a turizmus extenzív növelésével. A helyzet ma még valahol a pozitív és negatív oldal között ingázik, ugyanakkor holnap, lehet, hogy bekövetkezik a fordulat, mely a negatívumok felé billenti a mérleget. Ezt mindenképpen a jelen feladat lenne, hogy megelőzni, és a pozitív hatások erősítése mellett, a negatívak csökkentése. Ez a mostani, pénzügy gondokkal küszködő társadalom és vezetőség befolyása alatt nehéz feladatnak tűnik,

hiszen az egyetlen cél jelen pillanatban az azonnali bevételek növekedése. Ez a fejlesztés természetesen lehet, hogy a közeljövőben növelni tudja a turizmus által generált bevételeket, ugyanakkor már középtávon is fenntarthatósági problémákkal kell számolni, ami nem csupán a fizikai és társadalmi területen, hanem a gazdaságot illetően is nehézségeket, és recessziót okozhat.

A témában még sok kiaknázatlan kutatási és elemzési feladat és lehetőség rejlik. Elsőként a római turisztikai szakértők véleményének megkérdezésével lehetne egy új perspektívát nyújtani, és javaslatokat alkotni, melyek a római turizmust egy minőségi, a városban rejlő lehetőségekhez méltó turizmus létrehozásához vezethetne.

Szükség volna a leglátogatottabb attrakciók menedzsmentjét is megkérdezni a témával kapcsolatban, illetve szembesíteni őket a korlátozásokkal járó hátrányokkal és előnyökkel. A helyi lakosság bevonásával pedig egy olyan nyomást gyakorolni a város vezetésére, mely egy felelősségteljesebb turisztikai menedzsmentet alkalmazna a turizmus ágazatában.

Véleményem szerint mindenképpen meggondolást igényelne a római vezetés, és turisztikai szakemberek részéről az út, melyet a város követni kíván a turizmust illetően. Lehet, hogy érdemes lenne feláldozni a „ma” és „holnap” növekedését, a „holnapután” szárnyalásáért.

IRODALOMJEGYZÉK

Szakirodalom

- Benini, R., Nardis, P.D., (2013): Capitale senza capitale. Roma e il declino d'Italia. Donzelli Editore, Roma
- Doxey, G.V. /1975/: A Causation Theory of Visitor-Resident Irritants; Paper given at San Diego, California, The Travel Research Association Conference no.6. TTRA pp.195-198 – In: Rátz Tamara (1999): A turizmus társadalmi-kulturális hatásai. Ph.D. Disszertáció, Budapesti Közgazdaságtudományi Egyetem, Külgazdaságtan Tanszék, Turizmus Kutatócsoport
- Glasson, J. et al /1995/: Towards Visitor Impact Management; Avebury, Aldershot, UK – In: Rátz Tamara (1999): A turizmus társadalmi-kulturális hatásai. Ph.D. Disszertáció, Budapesti Közgazdaságtudományi Egyetem, Külgazdaságtan Tanszék, Turizmus Kutatócsoport
- Brudtland- Bizottság (1987): Közös jövőnk, ENSZ- In: dr. Hajnal Klára (2006): A fenntartható fejlődés elméleti kérdései és alkalmazása a településfejlesztésben. Ph.D. értekezés, Pécsi Tudományegyetem, Természettudományi Kar
- Mathieson, A - G. Wall (1982): Tourism: Economic, Physical and Social Impacts; John Wiley & Sons, Inc., New York, USA – In: Rátz Tamara: Rátz Tamara (1999): A turizmus társadalmi-kulturális hatásai. Ph.D. Disszertáció, Budapesti Közgazdaságtudományi Egyetem, Külgazdaságtan Tanszék, Turizmus Kutatócsoport
- dr. Michalkó Gábor: A fenntartható fejlődés ökoturisztikai aspektusai Magyarországon. Turizmus Bulletin, 2003, 4. szám, 13. old.
- Porfyriou, H. (2010):Urban Policies and Monitoring Tourist Impact – The Case Study of Trevi-Pantheon Itinerary in Rome. Rivista di Scienze del Turismo, Vol.1. No.2, pp. 331-352
- Puczkó László – Rátz Tamara (2002): A turizmus hatásai, Aula, Budapest
- Rátz Tamara (1999): A turizmus társadalmi-kulturális hatásai. Ph.D. Disszertáció, Budapesti Közgazdaságtudományi Egyetem, Külgazdaságtan Tanszék, Turizmus Kutatócsoport, 20-38.old
- Tempel, K. G. 1999: Nachhaltiger Tourismus. Zur karriere eines themas auf der globalen bühne der umwelt und entwicklungs-politik. Tourismus Journal. 3. 4. pp. 471–479 – In:

dr. Michalkó Gábor: A fenntartható fejlődés ökoturisztikai aspektusai Magyarországon.
Turizmus Bulletin, 2003, 4. szám, 13. old.

Wall, G. /1997/: Rethinking Impacts of Tourism; In: C. Cooper - S. Wanhill eds:
Tourism Development. Environmental and Community Issues; John Wiley &
Sons Ltd, Chichester, UK – In: Puczkó László – Rátz Tamara: A turizmus hatásai, Aula,
Budapest

Internetes források

Ansa English: Colosseum looks at limiting tourists (2013)

http://www.ansa.it/web/notizie/rubriche/english/2012/01/05/visualizza_new.html_40564268.html

Utolsó letöltés dátuma: 2013.13.18.

Delise, E. (2006): Impatti ambientali negativi del turismo: eco-tassa, una soluzione? Annali
Italiani del Turismo Internazionale pp.31–52

http://www.ontit.it/opencms/export/sites/default/ont/it/documenti/archivio/files/ONT_2007-01-01_01073.pdf

Utolsó letöltés dátuma: 2013.03.18.

Legambiente Turismo (2011): a Roma e nel Lazio puntare su turismo sostenibile.Ufficio
stampa Legambiente Lazio, Roma.

<http://www.legambientelazio.it/stampa/20110331legambienteturismo.pdf>

Utolsó letöltés dátuma: 2013.03.18.

Montanari, A., Staniscia, B. (2013): Rome: A difficult path between tourist pressure and
sustainable development. Rivista di scienze del turismo, pp.301–316.

<http://www.ledonline.it/rivista-scienze-turismo/Allegati/RST-I-2-17-Montanari-Staniscia.pdf>

Utolsó letölés dátuma: 2013.03.10.

Latza Nadeau, B. (2012): Sistine Chapel and Other Roman Landmarks Damaged by Tourists.
The daily beast.

<http://www.thedailybeast.com/articles/2012/10/06/sistine-chapel-and-other-roman-landmarks-damaged-by-tourists.html>

Utolsó letölés dátuma: 2013.03.18.

Guidi, S. (2012): Paolucci responds to Citati - Restricted entry to the Sistine Chapel
unthinkable. L'Osservatore Romano, Vatican City

<http://www.osservatoreromano.va/portal/dt?JSPTabContainer.setSelected=JSPTabContainer%2FDetail&last=false=&path=/news/cultura/2012/223q12-Paolucci-risponde-a-Citati-Impensabile-un-n.html&title=%C2%A0Restricted%20entry%20to%20the%20Sistine%20Chapel%20un-thinkable&locale=en>

Utolsó letöltés dátuma: 2013.03.18.

Clara Mennella (2012): La città turisticamente più sostenibile? Su tutte vince Milano

<http://www.italiaatavola.net/articolo.aspx?id=28438>

Utolsó letöltés dátuma: 2013.03.18.

Euromonitor (2013)

<http://blog.euromonitor.com/2013/01/top-100-cities-destination-ranking.html>

Utolsó letöltés dátuma: 2012.03.24.

UNWTO (2012): International Touris receipts surpass US\$ 1 trillion in 2011

<http://media.unwto.org/en/press-release/2012-05-07/international-torism-receipts-surpass-us-1-trillion-2011>

Utolsó letöltés dátuma: 2013.03.14.

UNWTO (2013): International tourism to continue robust growth in 2012

<http://media.unwto.org/en/press-release/2013-01-28/international-tourism-continue-robust-growth-2013>

Utolsó letöltés dátuma: 2013.03.14.

További internetes források

<http://whc.unesco.org>

<http://www.ebtl.it/>

<http://www.ansa.it/>

<http://www.ontit.it/ont/>

MELLÉKLETEK

1. MELLÉKLET: KÉRDŐÍV OLASZUL

1. Sesso

- ☐ Maschile
- ☐ Femminile

2. Da quanto tempo vive a Roma?

- ☐ sono nato/a qui, e ho vissuto sempre qui
- ☐ non sono nato/a qui, però ho vissuto sempre qui
- ☐ non sono nato/a qui, pero vivo a Roma da più di 5 anni
- ☐ non sono nato/a qui, e vivo a Roma da meno di 5 anni

3. La Sua posizione sul mercato del lavoro:

- ☐ lavoratore / lavoratrice
- ☐ disoccupato
- ☐ studente / studentessa
- ☐ pensionato
- ☐ studio e lavoro

4. La Sua relazione con il settore del turismo:

- ☐ lavoro nel settore del turismo
- ☐ guadagno grazie al turismo
- ☐ studio turismo all'università
- ☐ nessuna
- ☐ altro

5. Vicinanza ai principali luoghi turistici di Roma:

- ☐ vivo nelle vicinanze di una delle principali attrazioni turistiche (1-3 Km)
- ☐ non vivo nelle vicinanze di luoghi turistici

6. Quanto spesso viene a contatto con i principali luoghi turistici?

- ☐ ogni giorno vi passo almeno una volta
- ☐ mi ci trovo a contatto più volte durante la settimana
- ☐ raramente
- ☐ mai

7. Come si muove di solito nella città?

- ☐ a piedi
- ☐ in bicicletta
- ☐ con i mezzi pubblici
- ☐ in macchina
- ☐ con la moto

8. Quanto tempo passa nel traffico ogni giorno?

- ☐ meno di 1 ora
- ☐ tra 1 e 2 ore
- ☐ piú di 2 ore

9. Quanto bene conosce i possibili impatti del turismo sulla città di Roma e sulla qualità di vita dei suoi abitanti?

1 2 3 4 5

(1 = non li conosco affatto; 5 = li conosco molto bene)

10. Il turismo può avere impatti negativi e positivi sulla società, sulla cultura locale e sull'ambiente. Secondo la Sua esperienza quali sono gli impatti piú significativi a Roma? (segnare massimo 3 punti)

Negativi

• piú traffico	• conflitti religiosi
• minore sicurezza della città	• comportamenti anti morali(
• piú crimini	consumo di alcool,
• aumento eccessivo di lavoratori stranieri	prostituzione...)
• città sempre piú affollata	• aumento del razzismo
• aumento dell'inquinamento	• aumento della promiscuità sessuale
• città piú sporca	• vandalismo
• perdita dell' identità culturale della città	• cambiamento della struttura
• incremento dei prezzi	cittadina (hotel, centri
	commerciali...)
	• usura dei beni culturali

- perdita del buon costume

Positivi

- piú posti di lavoro
- nuove tipologie di lavoro
- aumento del livello di vita generale
- piú lavoratori stranieri
- aumento delle conoscenze linguistiche
- aumento dei servizi cittadini
- maggior numero di eventi culturali e ricreativi
- miglioramento delle infrastrutture
- reddito derivante dal turismo
- maggiore attenzione alla manutenzione dei beni culturali
- diminuzione degli stereotipi
- aumento del senso di appartenenza alla propria città

11. Come valuta gli impatti del turismo su Roma prendendo in considerazione tutti gli effetti menzionati?

1 2 3 4 5

(1 = completamente negativi; 5 = completamente positivi)

12. Come giudica l'atteggiamento dei turisti nei confronti della cultura locale?

- ☐ I turisti la rispettano e la vogliono conoscere
- ☐ Non sono molto interessati alla cultura locale ma piú agli aspetti maggiormente commerciali
- ☐ Non rispettano la cultura locale

13. Cosa pensa del comportamento dei turisti nei confronti della città e delle sue bellezze?

- ☐ Rispettano le bellezze artistiche e evitano di sporcare la città
- ☐ Non rispettano le bellezze artistiche e rendono la città piú sporca
- ☐ Compiono atti vandalici

14. Quanto conosce le bellezze artistiche della città?

1 2 3 4 5

(1= non le conosco affatto; 5= le conosco molto bene)

15. Secondo Lei sono necessari degli interventi per proteggere le bellezze artistiche dagli impatti negativi del turismo?

1 2 3 4 5

(1=non sono affatto necessari ; 5=sono molto necessari)

16. Recentemente ha mai sentito di bellezze artistiche che versano in condizioni di deperimento?

☐ sì

☐ no

17. Se ha risposto affermativamente alla domanda precedente. Quali?

.....

.....

18. Quanto é d'accordo con le seguenti affermazioni?

Il livello del turismo a Roma ha raggiunto un livello tale da cominciare a danneggiare la qualità di vita degli abitanti della città.

1 2 3 4 5

(1= assolutamente contrario; 5=pienamente d'accordo)

Un ulteriore incremento del turismo porterebbe solo ulteriori vantaggi senza arrecare danni alla vivibilità cittadina

1 2 3 4 5

(1= assolutamente contrario; 5=pienamente d'accordo)

2. MELLÉKLET: KÉRDŐÍV MAGYARUL

1. Az Ön neme?

- ☐ nő ☐ férfi

2. Viszonya Róma városához?

- ☐ itt születtem, és itt is élek
☐ nem itt születtem, de mindig itt éltem
☐ nem itt születtem, de hosszabb idő óta itt élek (5évnél több)
☐ nem itt születtem, és csak rövidebb ideje élek itt (5 évnél kevesebb)

3. Az Ön munkaerőpiacon elfoglalt helye:

- ☐ dolgozom
☐ tanuló vagyok
☐ dolgozom és tanulok
☐ munkanélküli vagyok
☐ nyugdíjas vagyok

4. Az Ön kapcsolata a turizmussal:

- ☐ a turizmusban dolgozom
☐ származik / származott jövedelmem a turizmusból (vagy egy családtagomnak)
☐ tanulmányaimat a turizmus területén folytatom
☐ semmilyen közöm nincs a turizmushoz
☐ egyéb

6. Ön a turisták által fokozottan látogatott városrészek...

- ☐ egyikének közvetlen közelében lakik (1-3 km)
☐ tőlük messzebb lakik (több mint 3 km)

6. Ön ezeknek a turisztikai központokat...

- ☐ nap mint nap érinti legalább egyszer
☐ heten néhányszor átutazik rajta
☐ csak ritkán megy a közelébe
☐ szinte sohasem jár arra

7. Ön milyen közlekedési eszközzel közlekedik a mindennapokban?

- ☐ gyalogos
☐ kerékpár
☐ tömegközlekedés
☐ gépjármű

8. Mennyi időt tölt Ön egy átlagos napon közlekedéssel?

- ☐ 1 óránál kevesebbet
☐ 1 és 2 óra között
☐ több mint 2 órát

9. Ön mennyire van tisztában a turizmus lehetséges, a városra, és az ott élő emberek életminőségére vonatkozó hatásaival?

1 2 3 4 5

(1 = egyáltalán nem; 5 = teljesen)

10. A turizmusnak vannak lehetséges pozitív és negatív, a társadalomra, a helyi kultúrára illetve a környezetre gyakorolt hatásai. A következők közül Ön melyiket tapasztalja a mindennapi élete során? (maximum 3 jelölés)

- közlekedési viszonyok romlása
- közbiztonság romlása
- zaj növekedése
- bűnözés növekedése
- vendégmunkások megjelenése
- zsúfoltság növekedése
- környezetszennyezés növekedése
- rombolás
- szemetelés
- kulturális identitás elvesztése
- áremelkedés, infláció
- erkölcsi normák gyengülése
- vallási konfliktusok
- deviáns viselkedési formák
(alkoholfogyasztás, prostitúció, szerencsejáték,...)
- idegenellenesség

- növekvő munkahelykínálat
- növekvő általános életszínvonal
- vendégmunkások megjelenése
- helyiek nyelvismeretének javulása
- szolgáltatások körének bővülése
- szabadidős szolgáltatások, kulturális programok
- infrastruktúra bővülése
- jövedelem a turizmusból
- új munkahelyek
- helyi kultúra és kulturális örökségek fokozott védelme
- előítélete, sztereotípiák csökkenése

11. Összességében milyenek értékeli a fentiek fényében a turizmus hatásait Rómára, annak értékeire, illetve az ott élők életszínvonalára vonatkozóan?

1 2 3 4 5

(1 = egyértelműen negatív; 5 = egyértelműen pozitív)

12. Ön hogy ítéli meg a Rómába érkező turisták, a helyiekkel, illetve a helyi kultúrával szembeni viselkedési normáit?

- ☐ Meg akarják ismerni a helyi kultúrát, és tiszteletben tartják azt.
- ☐ A helyi kultúrára kevésbé kíváncsiak, a kommersz dolgok iránt érdeklődnek.
- ☐ Egyáltalán nem tartják tiszteletben a helyi kultúrát, összetűzésbe keverednek a helyi lakossággal.

13. Ön hogy ítéli meg a Rómába érkező turisták, a környezettel és épített kulturális emlékekkel szembeni viselkedési normáit?

- ☐ A környezetszennyezést és szemetelést is kerülik, valamint vigyáznak az épített értékekre.
- ☐ Növelik a szemetelés és környezetszennyezés mértékét a városban, kevésbé vigyáznak az épített értékekre.
- ☐ Egyáltalán nem törődnek a környezet tisztán tartásával, nagyon növelik a környezetszennyezést, és rongálják az épített értékeket.

14. Mennyire ismeri Ön Róma kulturális örökségeit?

1 2 3 4 5

(1 = egyáltalán nem; 5 = tökéletesen)

15. Mennyire tartja szükségesnek a kulturális örökségek (épített és művészeti) védelmére, megőrzésére irányuló intézkedéseket?

1 2 3 4 5

(1 = egyáltalán nem; 5 = nagyon)

16. Értesült – e Ön bármilyen, a kulturális örökségek (történelmi, művészeti, épített emlékek illetve értékek) állapotának romlásáról, veszélyeztetettségéről?

- ☐ igen ☐ nem

17. Ha az előző kérdésre igennel választ. Melyekről?

.....

18. Ön mennyire ért egyet a következő állításokkal?

A turizmus mértéke Rómában elérte azt a határt, ami már zavarónak számít, és veszélyezteti a helyi értékek minőségét.

1 2 3 4 5

(1 = egyáltalán nem értek egyet; 5 = teljesen egyetértek)

A turisták számának további növelése lehetséges minden probléma nélkül, és további hasznokkal járna a város és a helyi lakosok számára.

1 2 3 4 5

(1 = egyáltalán nem értek egyet; 5 = teljesen egyetértek)